

KAMO IDE SVIJET?

SADRŽAJ

Predgovor

Naš svijet danas

Današnji čovjek i vjera u Boga

Zašto pokloniti povjerenje Bibliji?

Proricanje budućnosti ili kazivanje istine?

Tko će pomoći svijetu?

Put do spasenja

Oslobođen krivnje – slobodan za službu

"Prestupiše zakon tvoj"

Kristov drugi dolazak

PREDGOVOR

Otkako je ušao u atomsko doba, svijet je zahvaćen nezapamćenim promjenama. Čovječanstvo još nikada nije doživjelo takvo ubrzanje povijesti: tijekom samo jednog naraštaja svjedoci smo pojave jednog novog svijeta, svijeta okrenutog k revoluciji, osvajanju tvari i prostora, neusporedivom tehničkom napretku.

Međutim, te korjenite promjene veoma su se brzo pokazale i kao opasnost za život ljudi, životinja i svekolike prirode, tako da je danas sve više ugrožen i sam opstanak planeta na kojemu živimo. I svatko se na njemu, ne bez zebnje, pita: što će s ljudskim životom biti sutra? Ususret kakvoj to budućnosti ide ovaj svijet?

Stranice ove knjižice upravo pokušavaju odgovoriti na takva pitanja, jer budućnost svijeta ne može nikoga ostaviti ravnodušnim. Vjerujemo da će svakom čitatelju biti dragocjen podsjećanja na prelijepa obećanja o dolasku svijeta u kome će pravda i mir napokon postati dijelom svih onih koji čekaju "grad s temeljima kojemu je Bog graditelj i tvorac" (Heb 11,10).

Izdavači

NAŠ SVIJET DANAS

Brzina! Napredak! Rekord!

Te tri riječi upućuju na samu bit našeg doba. Tisućama godina ljudska su bića živjela u uvjetima koji su, u glavnim crtama, ostajali nepromijenjeni. Tjelesna snaga čovjeka, kotač, kola i tegleća životinja određivali su ritam života. Ali je već stotinu i pedeset godina čovječanstvo prisiljeno da se stalno sučeljava s neviđenim preobražajima. Vijek tehnike iz trenu u tren mijenja lice naše Zemlje. Prevelik napredak ubrzava tijek povijesti, ruši stare ideale mnogobrojnih stoljeća i navodi naše suvremenike da u znanosti vide jamca mira i blaženstva.

Na pragu trećeg tisućljeća ljudsko se znanje udvostručuje svakih pet godina. Dok je 1300. godine čuvena pariška knjižnica na Sorboni brojila jedva 1338 djela, danas je ljudima žednim znanja koji posjećuju impresivnu "Kongresnu biblioteku" u Washingtonu D.C., u SAD na raspolaganju 98 milijuna knjiga i časopisa. Sad je moguće pohraniti šesnaest milijuna informacija u memorijski čip ne veći od nokta! U takvim uvjetima nema mjesta iznenađenju što prvi put u svojoj povijesti čovjek ne trpi od nedostatka znanja, već od njegove prekomjernosti.

Polet znanosti, ponos naše epohe

U znanosti je doista ostvaren vrtoglavi napredak. Jedva da je prošlo nešto više od jednog stoljeća otkako je Theodor Billroth izvršio svoj prvi kirurški zahvat na želucu. Međutim, već danas se medicinska znanost krupnim koracima približuje granici koju je ljudskom biću moguće i dopušteno dosegnuti. Ubrzan razvoj metode transplantacije organa pretvara tijelo pokojnika u pravo skladište bioloških rezervnih dijelova! Presađuju se bubrezi, jetra, srce, i veliki broj tih operacija na putu je da postane rutinskim. Najvatreniji pobornici napretka razmišljaju čak i o transplantaciji mozga.

Prošlo je stoljeće i pol kako je engleski fizičar Dalton s mukom nastojao srediti svoja prva teorijska znanja o atomu. U naše doba, znanstvenici bez ikakve muke vrše fisiju i fuziju atomskih jezgri; oni rastaču tvar i oslobađaju energiju koja će, po mišljenju jednih, pretvoriti našu Zemlju u raj, a prema drugima, načiniti od nje nesagledivo groblje.

Godine 1781. William Herschel otkrio je planet Uran uz pomoć teleskopa vlastite izrade. Kad se steknu atmosferski uvjeti, taj planet, udaljen od Sunca 2 870 milijuna kilometara, može se sa Zemlje razaznati golim okom. Herschel ga je smatrao kometom. Danas, pak, astronomi su u stanju istraživati dubine kozmosa. Teleskop "Hubble

Space" koji, montiran na satelitu, plovi svemirom na 590 km iznad Zemlje, do te je mjere usavršen da je njime moguće snimiti miša na udaljenosti od 700 km. Jedan od najvećih teleskopa na svijetu, iz Mount Palomara u Kaliforniji, s objektivom čiji promjer iznosi više od pet metara, može uhvatiti svjetlosti koliko milijun ljudskih očiju, odnosno šesnaest tisuća puta više od prvog Galilejevog teleskopa s promjerom od svega 40 milimetara.

Osmatranja sa supersatelita KH-12 tako su precizna da omogućuju čitanje naslova novinskog članka na Zemlji. Napokon, sa satelita "Elint", koji kruži oko Zemlje na visini od 36 000 km, mogu se slušati poruke sa džepnih aparata za vezu!

Godine 1812., najveća američka pobjeda u ratu protiv Engleza izvojevana je petnaest dana nakon potpisivanja mira između tih dviju zemalja. Do toga je došlo zato što su vojni šefovi neprijateljskih strana nastavili boriti se, neobaviješteni o onome što se dogodilo. Danas se na čitavom planetu veza između kontinenata održava telefonom, telefaksom, radiom i televizijom. Prva televizijska emisija na svjetskoj razini, emitirana 25. lipnja 1967. godine, uvela je globalni televizijski sustav koji svatko od nas, pri kraju dvadesetog stoljeća, smatra sasvim uobičajenim.

U 16. stoljeću, Magelanu i njegovoj posadi trebalo je tri godine da na jedrenjacima oplove svijet. U viktorijansko doba isti pokušaj izveden je za 78 dana. U dvadesetom stoljeću zrakoplov na mlazni pogon "zatvori krug" za nešto više od dva dana, dok je astronautu za to potrebno samo sat i pol.

Prvi prijelaz preko Atlantika parobrodom "Savannah" trajao je 29 dana. Sila pare korištena je samo kad nije bilo vjetera, jer se u brodska skladišta nije moglo smjestiti dovoljno ugljena za cijelo putovanje. Suvremeni "Savannah", prvi trgovački brod na atomski pogon, može prijeći 480 000 km s 59 kilograma goriva U-235. U stanju je ploviti morima tri godine bez dodavanja pogonskog goriva.

Sedamnaestog prosinca 1903. godine, suvremeni čovjek ostvario je svoj dugogodišnji san: da se vine u zrak! Podsjetimo se da se toga dana, na svome letećem stroju, Orville Wright uspio, pri brzini od pedeset kilometara na sat, zadržat u zraku dvanaest sekundi. Čovjek je mogao letjeti! Danas nam taj početak djeluje jako skromno...

Dvadesetog srpnja 1969. godine došao je na red još jedan "ludi san" čovječanstva, ostvarila se stoljetna čežnja: čovjek je stupio na Mjesec! Milijuni gledatelja na svojim malim ekranima promatrali su kako Neil Armstrong gazi po tlu Zemljinog satelita, i čuli kako izgovara povijesne riječi: "Ovo je samo mali korak za čovjeka, ali veliki za čovječanstvo!"

Širenje ratova – prokletstvo našeg planeta

Poslije tog uzbudljivog nabranjanja izuzetnih događaja, nameće se pitanje: je li sve to doista pridonijelo ljudskoj sreći? Evo, tim povodom, komentara Sylvije Fanti, doktorice medicinskih znanosti: "Po mom uvidu, nikada čovječanstvo nije doživjelo takvu epidemiju pokušaja samoubojstava među visokim političkim i religioznim ličnostima. Ranije se rijetko zamjećivala, a danas je veoma izražena i vidljiva patnja ljudskih bića, koja, ako nemaju cilja pred sobom, postaju dezorijentirana, izgubljena i beznadna. Nikada, na primjer, alkoholizam nije bio toliko rasprostranjen, niti su seksualni delikti bili tako brojni kao u naše vrijeme." Tehnika nije ojačala moralne snage pojedinca; naprotiv, lišila ga je duše, tako da je on na dobrom putu da postane robotom među robotima. Dosad se većina znanstvenih otkrića stavljala u službu rata, tog velikog neprijatelja ljudskog roda. Oružani sukobi, na nesreću, oduvijek su važili za "uobičajene događaje" povijesti. Ipak, od prvog svjetskog rata oni su sasvim izmijenili svoj lik. Plaćenik vojske Karla Petog, ukoliko bi ponovno došao na svijet dvije ili tri stotine godina kasnije, ne bi se osjetio posvema otuđenim među vojnicima Friedricha Velikog ili Napoleona. U to doba ratnici su još uvijek dolazili na bojno polje pješice ili na konju, kao što su to, uostalom, činili i vojnici Aleksandra Velikog. Više stoljeća, usprkos zastrašujućoj pojavi pušaka i topova, poprišta vojnih operacija ostajala su relativno sužena.

Ali jao, ti podaci će se naglo i iz korijena mijenjati. Ratovi i pripreme za rat nisu više ono što su nekada bili. Tehnika je poremetila prirodu i način sukobljavanja. Čak je i zrak postao mjestom nemilosrdnih borbi. Na kopnu su se bojišnice protezale tisućama kilometara; ratni požar zapalio je čitave kontinente; bačeni jedni protiv drugih, milijuni vojnika su ginuli. Flote, opremljene radarima, uzajamno su se uništavale a da nisu vidjele neprijatelja ni dalekozorom a kamoli golim okom. Rakete iz stratosfere izazivale su užas širom svjetskih metropola, a tisuće bombi sustavno su rušile brojne gradove i uništavale njihove stanovnike.

Samo u jednoj bici vođenoj tijekom Prvog svjetskog rata nastradalo je više vojnika nego tijekom čitavog Napoleonovog pohoda na Rusiju, dok se ukupan broj ubijenih popeo na deset milijuna. Međutim, to je tek polovica od izginulih ratnika tijekom Drugog svjetskog rata, kada su gubici (riječ je o vojnicima, građanima i zarobljenicima) iznosili pedeset sedam i pol milijuna žrtava. Usporedbe radi, navedimo da je u oružanim sukobima 19. stoljeća bilo ukupno oko tri i pol milijuna mrtvih.

Otada je napredak postignut u ratnoj tehnici bez presedana u ljudskoj povijesti. U slučaju nuklearnog sukoba bio bi doveden u pitanje čak i opstanak naše civilizacije. Bomba bačena na Hiroshimu, koja je izazvala smrt 80 000 osoba, odavno je postala muzejskim predmetom: supersile bi mogle, u slučaju općeg sukoba, nanijeti početni udar čiji bi učinak bio ravan učinku 800 000 takvih bombi! Samo jedna atomska podmornica mogla bi uz pomoć svojih raketa s višestrukim eksplozivnim glavama sravniti sa zemljom dvije stotine neprijateljskih gradova. Ukratko, eksplozivna snaga, ekstremna toplina i radioaktivno zračenje izazvani svjetskim atomskim ratom, vjerojatno bi značili kraj čovječanstva. Srećom, i sami političari svjesni su te realnosti. "Ljudski rod", izjavio je Michail Gorbatschow još prije više godina, "samo što nije prešao granicu poslije koje povratak više nije moguć. On odsad oscilira između biti ili ne biti."

Nove i užasne opasnosti

Međutim, dok "ravnoteža straha i interesa" trenutačno onemogućuje atomsko uništenje, nove užasne opasnosti koje su do prije jedva nekoliko desetljeća spadale u oblast znanstvene fantastike već prijete čovječanstvu. Galopirajući demografski rast očitno nam pokazuje da više života znači i više smrti i da napredak istodobno sadrži blagoslov i prokletstvo, moć i nemoć, nadu i strah.

Pristaše napretka zapravo još uvijek vjeruju da će, zahvaljujući računalima, robotici, genetskoj tehnologiji, osvajanju kozmosa i mirnodopskom korištenju atomske energije, na kraju krajeva ipak biti moguće stvoriti "lijepi i nov svijet" o kome sanjaju. S druge strane, brojni znanstvenici nas opominju da se svjetska katastrofa u vidu atomskog rata, od koga čovječanstvo strepi desetljećima, može ipak sručiti na nas, ali u drukčijem vidu. Oni podsjećaju na ozbiljne štete nanijete ekološkoj ravnoteži, na klimatske promjene do kojih je došlo na Zemlji, na ubrzan porast broja novorođenčadi i na glad. Neki od tih znanstvenika misle da su trenutačno uvjeti na zemlji posljedica nezaobilaznih prirodnih zakona; drugi pak ističu činjenicu da suvremena ekološka kriza predstavlja "moralni problem" jer "čovjek je, odsad pa nadalje, u stanju uništiti samoga sebe".

U vrijeme kad su se još mnogi među nama podrugljivo smješkali pri spomenu mogućnosti kriza izazvanih demografskim rastom, prve raščlambe članova Rimskog kluba zaključju se moralno osjenčenim apelima, jer – tvrdili su njihovi autori – "veliki problem ovog svijeta jest nedostatak ljubavi, razumijevanja i solidarnosti".

To uvjerenje uvelike je prisutno i danas. Čovjek shvaća da nagomilavanje znanja ne služi ničemu ako nema mudrosti da se ono na odgovoran način primijeni u praksi, ili

da se pak odustane od njegove porabe ako se pokaže opasnom. No mudrost se nalazi jedino u Onome koji je njezin izvor; u Stvoritelju i Davatelju svakoga života. Pisac Aleksander Solschenizyn s pravom je rekao: "Svi pokušaji da se nađu rješenja za probleme našeg vremena ostajat će uzaludni ako se ljudsko biće ne vrati Onome koji je sve stvorio."

Neposredno pred svoju smrt Hoimar von Ditfurth, poznati njemački znanstvenik, popratio je mračne prognoze o sudbini naše Zemlje ovom porukom nade: "Jedino oživotvorenje pouka iz Besjede na Gori može zalutalo čovječanstvo vratiti na pravi put; ali ne preostaje nam još mnogo vremena za to."

DANAŠNJI ČOVJEK I VJERA U BOGA

Bez Boga nema sreće!

Pitanje o postojanju boga a nepostavljaju samo teolozi, filozofi i umjetnici nego i svako ljudsko biće. I to je osnovno pitanje.

Mnogo prije no što se bilo što znalo o fizici i kemiji, ljudi svih rasa, kultura i epoha nastojali su upoznati Stvoritelja svijeta. Za njih je Bog bio stvarnost koja se jednostavno podrazumijeva i u koju nisu nimalo sumnjali.

Ateizam se počeo oglašavati tek s 19. i 20. stoljećem. Polazeći od iskaza da napredak znanosti čini bespredmetnom vjeru u Boga, stiglo se do čuvene teze: "Religija je opijum za narod."

Sudbina velikog ateističkog filozofa Friedricha Nietzschea (1844-1900) tipična je posljedica takve jedne zablude suvremene misli. Usprkos želji da se liši Boga, Nietzsche nije uspio u tom svom pothvatu.

Nietzscheov život nepobitno dokazuje da je problem ateizma, u osnovi, problem srca, a ne razuma. Prilikom jednog razgovora s gospođom von Overbeck, filozofu su se otele ove karakteristične riječi: "Nemojte se nikada odreći Krista: misao o Njemu velika je i silna." Dok je to izgovarao, kao da mu je nešto zastalo u grlu; lice mu se grčilo da bi zatim, iznenada, postalo nepokretno poput kamena. Na kraju je dodao: "Što se mene tiče, ja sam ga napustio! Hoću stvoriti nešto novo i stoga niti hoću niti smijem unatrag. No osjećam da će me moje strasti svladati."

Mnogi su se povelili za tim nesretnim filozofom; kao i on, oni svjedoče o neizbježnoj propasti svijeta neprijateljski raspoloženog spram Boga. Upravo na takve misli psalmist podsjeća kad kaže: "Bezumnik reče u srcu: 'Nema Boga.'" (Ps 14,1)

Pa ipak, na ovom svijetu ne postoji nijedan narod bez religije, premda su ateisti nastojali pronaći bar jedan To je navelo Plutarha da kaže: "Moguće je pronaći gradove

bez zidina, bez književnosti, bez vladara, bez kuća, bez blaga, bez novca i kazališta, ali se nikada neće naći grad bez svetišta i božanstva."

Misao o Bogu ne može se odvojiti od čovjekova života jer je u njemu snažno ukorijenjena. Ateizam je pak bolest civilizacije. Poput samoubojstava, čiji broj sve više raste, on spada u nenormalne pojave našeg izopačenog svijeta.

Duh i priroda

Priroda je oduvijek bila opisivana kao velika slikovnica koja odražava božansku mudrost: "Nebesa slavu Božju kazuju, naviješta svod nebeski djelo ruku njegovih" (Ps 19,1), uzviknuo je psalmist. A apostol Pavao piše Rimljanima: "Jer njima je očito ono što se može doznati o Bogu: Bog im je to zapravo objavio. Uistinu, njegova se nevidljiva svojstva, njegova vječna moć i božanstvo, promatrana po njihovim djelima, opažaju od postanka svijeta. Tako nemaju isprike." (Rim 1,19.20).

Iskustvo nas je naučilo: ništa na zemlji ne nastaje samo od sebe. Nema sata bez urara, nema knjige bez izdavača, ni stroja bez inženjera. Ne može se dakle razumno objasniti postojanje svijeta, a da se ono ne pripíše djelovanju Stvoritelja.

Umjetnički izrađen globus krasio je radnu sobu prirodnjaka Athanasiusa Kirchera (1601-1680). Znanstvenika je jednog dana posjetio njegov prijatelj, nevjernik, i vidno zainteresiran za taj lijepi predmet, upitao svog domaćina: "Tko je načinio ovaj globus?" "Nitko", odgovorio je Kircher, "nastao je sam od sebe." "Čemu takva šala?", nastavi posjetitelj, "riječ je o djelu istinskog umjetnika!" "Kako", uzviknu tada znanstvenik, "ne želiš povjerovati da je ova blijeda kopija zemaljske kugle nastala sama od sebe, a tvrdiš da je to slučaj s našim planetom, da je zamisao po kojoj se njegovo postojanje pripisuje Tvorcu besmislena?"...

Zar nema i danas ljudi koji vjeruju samo u ono što mogu vidjeti i opipati? Međutim, upravo se njima Bog otkriva na mnogo načina. On im se obraća preko zvjezdanog sjaja ljetnog neba; otkriva im svoju veličinu u svakoj vlati trave i svakom cvijetu što raste na njihovoj stazi. Svakome tko mu na to skrene pozornost, suvremeni čovjek spreman je odgovoriti s umišljenim smiješkom: "Sve su to hirovi slučaja." Zar zbilja slučaja? Mogu li se ustrojstvo i osmišljenost prirode objasniti pozivanjem na puki slučaj? "U koliko nevjerojatnih stvari nevjernici trebaju vjerovati da bi bili ateisti?" padamo u kušnju da zapitamo. Zar bi zakoni postojali da ih zakonodavac nije ustanovio? zar bi reda bilo da netko nije djelovao u tom smislu? zar bi bilo kretanja da se nitko nije pokretao ili pokrenuo bilo što? zar bi se život mogao javiti sam od sebe,

kad već svaki srednjoškolac zna da je od onog što evolucionisti nazivaju "prvobitnim nastajanjem" ostala tek tanušna hipoteza?

Zar bi bilo moguće, na primjer, skladati odjednom predivnu Bethovenovu Pastoralnu simfoniju, redajući nasumce tisuće nota po glazbenim ljestvicama? S matematičke točke gledišta, izgledi za tako nešto ravni su nuli: dovoljan je samo jedan mali pokus da se čitatelj u to uvjeri. Pretpostavimo da smo deset kuglica obilježili brojevima od 1 do 10, stavili ih u džep i dobro izmiješali. Zatim nastojimo da ih jednu po jednu vadimo redosljedom od 1 do 10, vodeći računa da svaki puta ponovno vratimo u džep kuglicu koju smo upravo otuda izvadili. Izgledi da odmah naletimo na kuglicu broj 1 su jedan prema deset; međutim, izgledi da odmah zatim izvadimo kuglicu broj 2 nisu više jedan prema deset, već jedan prema stotinu. Redosljed 1-2-3 javlja se u jednom od tisuću slučajeva. Mogućnost da se izvadi kuglica broj 4 odmah nakon tri prve, podrazumijeva vjerojatnost od jedan prema deset tisuća. Najpokon, vjerojatnost da se iz džepa izvuku svih deset kuglica, u nizu od 1 do 10, odgovara astronomskom odnosu – jedan prema deset milijardi!

Budući da je to tako, sasvim je razumljivo da je za pojavu vitalnih procesa podvrgnutih zakonitostima – krajnje složenih procesa do najsitnijih pojedinosti – nužan stjecaj toliko različitih činitelja, iskrsljih željenim redom, da su izgledi za slučaj praktično nikakvi. Profesor Cressy Morrison, bivši predsjednik njujorške Akademije znanosti, tvrdi: "Da se potakne pojava i pospješi održavanje i razvoj života na Zemlji, treba zadovoljiti toliko bitnih uvjeta da je nemoguće, s matematičkog stajališta, sve te uvjete objediniti djelovanjem slučaja, i to u točnim odnosima i u pogodnom trenutku. Mora biti dakle da u prirodi postoji neka vrsta duhovne koordinacije koja upravlja svim tim procesima."

Kepler se oslonio na tu istu vjeru u postojanje "razumnih" prirodnih zakona da bi otkrio orbite planeta. Taj genijalni astronom uskliknuo je jednoga dana: "U svemu stvorenom kao da Boga dodirujem rukama."

Misliti znači vjerovati

Pogrešno je misliti da su svi ljudi od znanosti ateisti: istina je sasvim suprotna. Što je ljudsko biće učenije, to s više poštovanja prilazi tajni života.

Louis Pasteur izjavio je o tome: "Jednoga dana ljudi će se smijati gluposti suvremene materijalističke filozofije. Što više pročitam prirodu, to više sa zaprepaštenjem i divljenjem otkrivam Stvoritelja na djelu."

Bog galaksija i atoma, Graditelj golemih cjelina, Izumitelj mikroskopskih mehanizama, Onaj koji je stvorio ljudsko biće i koji održava njegovo postojanje – i naš

je Bog. Ne možemo to predvidjeti bez opasnosti da si uskratimo istinsku sreću i pravi mir. Da, bez Boga nema sreće, a tome nas upravo uči i povijest i iskustvo vlastitog života, jer ateizam nema moći da ljudsko biće učini sretnim. "Budući da nema više Boga, samoća je postala nepodnošljivom", morao je priznati Nietzsche, neposredno pred svoju smrt. I, doista, sve zamjene za Boga se iznevjerile: žeđ za slavom, koja je izazvala propast Aleksandra Velikog, Cezara i Napoleona; bijeda bogatih, povodom koje se John Rockefeller, jedan od najvećih bogataša svijeta, ovako izrazio: "Znate li koji je čovjek najsiromašniji na svijetu? Ja ću vam reći: to je onaj koji nema ničeg do novca."

Bogu hvala, sreća čovjekova ne ovisi o njegovu društvenom položaju, njegovom uspjehu i poslovima. Sreća je ono što mu ostaje kad, prisiljen da se u smrtnom trenu odrekne sveg zemaljskog, ostavlja iza sebe sve prolazno da bi se predao u milostive ruke svoga Stvoritelja.

ZAŠTO POKLONITI POVJERENJE BIBLIJI?

Pouzdana prenošenje

Je li se Bog stvarno otkrio čovjeku? To je krupno pitanje i njemu ćemo posvetiti ovo poglavlje. S kršćanskog stajališta može se dati samo jedan odgovor: Bog je oduvijek govorio ljudima, a On to čini i danas preko Biblije.

Čak i ako je promatramo samo ljudskim očima, Biblija se javlja kao izuzetna, jedinstvena knjiga. Ona je starija od većine knjiga kojima raspolaže čovječanstvo, ali nam njezin jezik zvuči i danas suvremeno, bez obzira što je veliki broj njezinih autora živio prije više od tri tisućljeća. U cjelini ili u dijelovima, ta je knjiga do današnjega dana prevedena na preko dvije tisuće jezika, a svake se godine u milijunima primjeraka razdijeli širom svijeta našeg planeta. Biblija je daleko najpoznatiji bestseller u književnom svijetu. Koje bi se drugo djelo u tom pogledu moglo natjecati s njom? Kompletna izdanja Shakespeareovih ili Goetheovih djela smješno su malobrojna u usporedbi s njezinim, a da i ne govorimo o drugim slavim spisima koji također potječu iz analitičkog doba. Uostalom, mnogi od tih spisa u naše vrijeme poznati su još samo arheolozima i povjesničarima. Biblija pak izaziva sve veće zanimanje u svim slojevima društva na čitavoj Zemlji. Sveto pismo je, osim toga, djelo dostojno vjere, čija autentičnost uvijek iznova izaziva čuđenje arheologa i povjesničara, a rugače osuđuje na šutnju.

Tako, na primjer, za grad Ninivu – moćnu prijestolnicu Asirije, u cijelosti razorenu 612. godine prije Krista – znalo se samo zahvaljujući podacima koje o njoj pruža Stari

zavjet. Grčki i rimski povjesničari nisu je spominjali u svojim djelima. Kad je 401. godine prije Krista Ksenofont prošao kroz porušeni grad s deset tisuća Grka, nije bilo nikoga da ga obavijesti kako se to mjesto zvalo. Činjenice te vrste navodile su Voltairea i još neke poznate ličnosti da s podsmijehom prilaze Bibliji, predstavljajući je kao običnu zbirku bajki. Međutim, negdje oko 1840. godine Niniva je iznenada uskrsla iz pepela prošlosti da potvrdi u očima skeptičnog svijeta istinitost zapisa Svetoga pisma. Francuzu Botti i Englezu Layardu pripala je čast da, zahvaljujući poduzetim iskapanjima, negdašnju Ninivu ponovno učine pristupačnom potomstvu. Botta je, sjeverno od grada, na mjestu današnjeg Korzabada otkrio palaču asirskog monarha Sargona (722.-705. prije Kr.), u čije je postojanje kritika sumnjala s obzirom da se njegovo ime spominje samo u jednom retku Starog zavjeta. Zapravo, Ninivu je otkrio Layard vršeći arheološka istraživanja u Mezopotamiji od 1845. do 1854. godine. Grad se tada sastojao od dva brda ruševina. Ispod prvog, zvanog Nebi Junus, Layard je našao palaču kralja Asarhadona (681.-669. prije Kr.); ispod drugog, Kujundžika, otkrio je palače Sanheriba (705.-681. pre Kr.) i Ašurbanipala (669.-629. prije Kr.). Ovo posljednje otkriće najznačajnije je odjeknulo, jer je omogućilo pristup kraljevskoj knjižnici s 20 000 numeriranih glinenih pločica. Na jednoj od njih bila je babilonska verzija priče o potopu. Taj tekst sadrži toliko sličnosti s onim iz Biblije da se danas više nitko ne usuđuje tvrditi kako je tu riječ o židovskoj legendi. Sve te priče bile su ispisane babilonskim klinastim pismom. Dok je Botta nastavljao svoja istraživanja u Korzabadu, Englez Rawlinson prepisivao je jedan zapis perzijskog kralja Darija, zapis koji će postati ključ za dešifriranje klinastog pisma. U sklopu takvih nastojanja i stari Egipat otkrivao je svoje tajne suvremenom čovječanstvu, zahvaljujući radovima Francuza Champolliona na tumačenju hijeroglifa (1822).

Njemački istraživači, koji su od 1899. do 1917. godine vršili iskapanja u Babilonu, mogli su potvrditi točnost podataka iz raznih knjiga Biblije. Raskoš grada, oholost cara Nabukodonozora (605.-562. prije Kr.), postojanje posljednjeg babilonskog monarha, Baltazara (553.-539. prije Kr.), sve te pojedinosti, sadržane u Knjizi proroka Daniela, dobile su tako svoju povijesnu potvrdu.

Kritičari 19. stoljeća posebno su se podsmijevali prvim stranicama Staroga zavjeta i izvještajima koji se tiču patrijarha Abrahama, Izaka i Jakova. Oni su te tekstove predstavljali ili kao mitove ili kao apokrifne dijelove naknadno unesene u Kanon. Tako su, na primjer, Abrahama poistovjećivali s Tamuzom, babilonskim bogom Sunca, a Saru s čuvenom boginjom Ištar. Tvrdili su da su oko 2 000. godine prije Krista postojeće kulture bile zaostaliye od kultura spominjanih u ulomcima koji se odnose na tu

epohu. Ali otkako je Britanac Wooley istražio, od 1922. do 1934. godine, mjesto Ur u Kaldeji, Abrahamovoj postojbini, ti su kritičari bili prisiljeni da, jednu po jednu, povuku svoje pogrešne tvrdnje. Na lokalitetu Ur doista su otkrivene dvokatne stambene kuće, s do petnaest soba, uredno okrečene i izgrađene bolje nego mnoga suvremena arapska prebivališta. S druge strane, utvrđeno je da je u to doba postojao veoma napredan obrazovni sustav. U školama su se predavali pisanje, jezici, matematika, zemljopis i prirodne znanosti. Napokon kraljevske su grobnice bile mjesta senzacionalnih otkrića: one su skrivale istinske muzejske vrijednosti, predmete od zlata i srebra. O tome je Woolley pisao: "Prisiljeni smo da iz osnove mijenjamo predodžbe koje smo dosad imali o patrijarhovom životu, jer smo upravo saznali da je on prvi dio svog života proveo u visoko civiliziranoj sredini. On je bio stanovnik velikog grada i baštinik tradicija jedne vrlo napredne kulture." "Što bi tek Woolley rekao da je znao za otkrića u mjestu Ebla? Između 1974. i 1978. godine, profesorica Paola Matthiae sa Sveučilišta u Rimu izvukla je iz jednog brda ruševina na sjeveru Sirije više od 20 000 izgraviranih pločica s klinastim pismom, koje potječu iz druge polovice trećeg tisućljeća prije Krista. Ta otkrića toliko su izuzetna i značajna da ih više znalaca izjednačuje s otkrićima iz Kumrana ili Ras-šamre-Ugarita. Ona su bacila snažno svjetlo na Abrahama i njegovo doba.

Ponovno otkrivanje starog Egipta i, istom prilikom, otkrivanje niza događaja također spomenutih u Bibliji, otpočelo je 1798. godine, kad je Napoleon kao osvajač ušao u zemlju faraona. Kamen iz Rozete i njegov zapis na tri pisma – hijeroglifskom, demotskom i grčkom – koji potječe iz vremena egipatskog kralja Ptolomeja V. (204.-181. prije Kr.), omogućio je Champollionu da odgonetne teško čitljive hijeroglife.

Flinders Petrie otkrio je 1896. u Tebi kamen nazvan Izraelska stela, iz vremena faraona Merneptaha (1224.-1214. prije Kr.). Njegovi tekstovi sadrže prvu izvanbiblijsku aluziju na izraelski narod; on dokazuje da je taj narod prethodno već boravio u Palestini.

Palestinsko tlo i samo je pružilo više podataka koji su s povećanom jasnoćom upućivali na povijesnu vjerodostojnost Biblije. Čuveni kamen Meša 1868. godine napokon je okrunio istraživanja arheologa. Meša, moapski kralj, živio je u 9. stoljeću prije Krista. Knjiga o kraljevima govori o ratovima što ih je on vodio protiv izraelskog naroda. Mešin kamen, nazvan i Moapska stela, nudi nam jedan od najstarijih uzoraka hebrejskog pisma iz vremena koje je prethodilo babilonskom sužanjstvu.

Još jedan hebrejski stari zapis bit će dodan prethodnom 1880. godine. On je nađen u tunelu prokopanom za vodovod po naredbi kralja Ezechije (2. Kr 32,30), u 8. stoljeću prije Krista. Isto tako, iskapanja vršena u Megidu otkrila su velike konjušnice kralja Salomona (1. Kr 9, 15-19). U Samariji su sakupljeni dragocjeni fragmenti "kuće

od slonovače" kralja Ahaba (1. Kr 22,39). Od 1937. do 1940. godine Nelson Gluck prekopao je teren oko industrijskog grada i luke Erizon-Geber u Akapskom zaljevu, negdašnjeg vlasništva Salomonova. Ta su otkrića omogućila da se sagleda porijeklo i količina blaga tog vladara.

Godine 1932. J. L. Starkey otpočeo je s iskapanjima vezanim za utvrđeni grad Lakiš, na jugu Palestine. Radovi su nastavljani do 1938. godine i nadalje, pružajući dragocjene podatke o događajima iz 6. stoljeća prije Krista, vremena propasti Judinog kraljevstva. Dvadeset i jedno "pismo iz Lakiša", poruke nekog časnika neposredno podčinjenima u tvrđavi, potvrdile su u mnogo čemu stanje opisano u spisima proroka Jeremije. Međutim, jedno od najspektakularnijih otkrića zbililo se 1947. godine na obalama Mrtvog mora, kada su beduini pronašli stare biblijske rukopise na hebrejskom jeziku. U pitanju su bili originali (kumranski rukopisi), stariji tisuću godina od masoretskih iz 9. i 10. stoljeća naše ere. Na veliko iznenađenje znanstvenika, oni su dokazali da je tekst Starog zavjeta na hebrejskom vrlo brižljivo prenesen.

Postoji malo klasičnih literarnih djela čija se autentičnost može provjeriti pozivanjem na tako pouzdane rukopise. Raspoložemo, kad je riječ o epovima Homera, legendarnog grčkog pjesnika za koga se kaže da je živio oko 800. godine prije Krista, samo jednom kompletnom verzijom iz 11. stoljeća naše ere. Tacitova *Germanija* (iz 1. stoljeća poslije Kr.) poznata nam je samo zahvaljujući tekstovima s kraja 15. stoljeća. U tim slučajevima postoji dakle "praznina" od preko 1 000 godina između izvornog rukopisa i njegovih kopija.

S Biblijom stvar stoji sasvim drukčije. Njemački povjesničar Lietzmann napisao je o Novom zavjetu: "Predanje Novog zavjeta kvalitetno je onoliko koliko to može biti bilo koje slobodno razvijano i široko rasprostranjeno predanje. Ukoliko se uzmu u obzir životni vijek uzastopnih svjedoka i uvjeti svojstveni za antičko doba, proistječe da bi se, 'vraćanjem kotača povijesti unatrag', prenošenje biblijskih tekstova moglo pratiti sve do vremena vrlo bliskog dobu kada je napisan izvorni tekst. Time bismo dobili zalag povijesne uvjerljivosti biblijskih rukopisa."

Bog je govorio

Biblija nije samo djelo čiji se sadržaj prenosio na osnovu vjerodostojnih dokumenata; ona je i Božja knjiga. Ona nam se obraća kao cjelovit spis sačinjen ljudskim posredovanjem, ali pokrenut Duhom koji ne pripada čovjeku. Apostol Petar jasno kaže: "Jer nikad neko proročanstvo nije došlo od ljudskoga htijenja, nego su ljudi govorili od Boga, potaknuti od Duha Svetoga." (2 Pt 1,21)

Otuda Biblija tvrdi da je "Riječ Božja" (Heb 4,12), "Riječ istine" (Ps 119,160). "Ali", upitat će suvremeni čovjek, "uspijeva li Biblija opravdati tu tvrdnju?"

Prvo, treba poći od toga da su pisci raznih biblijskih knjiga snažno osjetili da ih je Duh Božji čudesno vodio, štatio i prosvjećivao pri pisanju tekstova. Tako u Knjizi proroka Jeremije možemo pročitati: "Evo, u usta tvoje stavljam riječi svoje." (Jr 1,9) A apostol Pavao piše o starozavjetnom Izraelu: "Njima su povjerena Božja proročanstva." (Rim 3,2)

To ne znači da je Bog djelovao samovlasno u odnosu na te autore. Svatko do njih mogao je pisati vlastitim stilom. Izraz "naučeni do Svetoga Duha" podsjeća na činjenicu da svatko tko prihvati poruku biblijskog pisca istodobno usvaja i nepogrešivu Riječ Božju.

Veliki broj proroka i apostola bili su, baš kao i njihovi suvremenici, očevici događaja o kojima su izvješćivali u Bibliji. Oni sebi dakle nisu mogli dopustiti izvrtnje istine, budući da je većinu njihovih proročanstava i njihovih kazivanja bilo lako provjeriti. Ponekad su ti posvećeni pisci spominjali da im je prijetila opasnost da budu odbačeni od jednog dijela svojih suvremenika. (1 Kor 1,23)

Drugo, ne treba također zaboraviti da je Isus Krist sasvim određeno potvrdio istinitost i autoritet svetih spisa. Njega, Sina Božjeg (Mt 26,63), koji je u isti mah Put, Istina i Život (Iv 14,6), nitko nije mogao "koriti za grijeh" (Iv 8,46). Za Njega je svatko tko ne poznaje Bibliju rob prijevare (Mt 22, 29). On se sam oslanja jedino na Pismo (Mt 4,4) i iz njega crpi uvjerenje da mu je Bog povjerio misiju (Iv 5,39). U slučaju bilo kakve dvojbe, mora presuditi ta ista Božja Riječ (Lk 10,26).

Treće, Biblija i sama nudi očite znake svog božanskog podrijetla. Napisalo ju je gotovo četrdeset autora poteklih iz najrazličitijih društvenih klasa. David je bio kralj, Amos pastir, Ivan ribar, a Luka liječnik. Ti ljudi živjeli su rasijani na prostranoj teritoriji koja se pružala od Babilona, preko Palestine, sve do Rima. Sveto pismo pisano je u vremenskom rasponu od oko tisuću šest stotina godina, a ipak je njegov sadržaj obilježen rijetkim jedinstvom misli. Ta činjenica ostala bi neobjašnjivom i nevjerojatnom bez čvrstog uvjerenja da je biblijske pisce nadahnjivao uvijek isti Duh.

Četvrto, Biblija nas i svojim visokim moralnim normama osvjeđava u svoju istinitost. "Zlatno pravilo" što ga je Krist izgovorio u Besjedi na Gori: "Sve što želite da ljudi čine vama, činite i vi njima!" (Mt 7,12), jedinstven je dragulj u povijesti čovječanstva. Posebno je značajno da se u tekstu Evanđelja ne govori samo o tome da valja činiti dobro već se navode i mnogi primjeri ostvarivanja tog pravila u praktičnom životu. Sveto pismo tako upućuje na preobražaj koji naš svijet treba doživjeti.

Peto, iznenađujuće je što ta knjiga postoji još i danas s obzirom da joj je često prijeto potpuno uništenje. Na njezinu su adresu stizale mnoge kritike, mnoge omalovažavajuće riječi i podsmijesi. Toliko je puta rečeno da je zauvijek nestala. A usprkos svemu, Biblija je još uvijek tu! Svi spisi imperatora Augusta, za čije je vladavine Isus rođen, zagubljeni su bez traga, dok se Evanđelja i poslanice Novog zavjeta još uvijek objavljuju u milijunima primjeraka. Krvnik Neron, okrutni Decije i lukavi Dioklecijan uzalud su se suprotili širenju Riječi Božje. Čak ni srednji vijek, kada su kršćanski koncili zabranjivali prevođenje Biblije, nije mogao zaustaviti širenje Riječi Božje. "Vidjelo se svijetli u tami" (Lux lucet in tenebris), tako je glasila lozinka pod kojom su Valdenzi iz Pijemonta širili istinu.

Zatim su se u stoljeću humanista i enciklopedista pojavili kritika Biblije i, usporedo s njom, ismijavanje biblijskih sadržaja. Voltaire se, to je dobro poznato, isključivo posvetio ravnanju računa s kršćanstvom, čiji je skori pad najavljivao s uvjerenjem. Voltairea više nema, a od njegovog impozantnog književnog djela danas ljudi čitaju tek nekoliko romana i tragedija. Biblija se pak, u cjelini ili u dijelovima, izdaje širom svijeta u stotinama milijuna primjeraka svake godine.

No posljednji i najljepši dokaz božanskog podrijetla ove Riječi jest preobražavajuća sila Biblije. Ona je u stanju da od bogoborca stvori apostola, a od razbojnika pravednika. "Uistinu je živa i djelotvorna riječ Božja. Ona je oštija od svakoga dvosjeklog mača." (Heb 4,12) O toj moći svjedoči nepregledno mnoštvo ljudi, čiji život po Riječi dokazuje da naš svijet može biti ljepši.

PRORICANJE BUDUĆNOSTI ILI KAZIVANJE ISTINE?

Proroci govore

Tko god je imao prilike ući u Sikstinsku kapelu u Vatikanu zasigurno je bio ponijet majstorskim Michelangelovim freskama, posebno prikazom stvaranja koji krasi svod, a i strašnim sudom na oltarskom zidu, dvama divovskim djelima kojima je umjetnik genijalno prizvao, nekom vrstom prožimanja, početak i kraj ljudske povijesti. Usporedno s tim, Michelangelo skreće pozornost posjetitelja i na sedam velikih starozavjetnih proroka koji svjedoče o tome da čovjek ovim svijetom ne putuje kroz prazan prostor, već putem kojim ga vode Božja Riječ i mudrost. Proroci iz Sikstinske kapele javljaju se kao tumači Gospodnjih riječi, što oni, na temelju Svetog pisma, i tvrde da jesu.

Već ispunjena proročanstva predstavljaju pečat koji potvrđuje božansko podrijetlo Biblije: Svevišnji nije mogao dati boljeg dokaza o istinitosti svoje Riječi. Svijet jučer, baš kao i danas, znao je za astrologe, vračeve i lažne proroke koji su uglavnom živjeli od dvosmislenosti svojih proročanstva. Međutim, Biblija ne strahuje da se pojavi na osvijetljenoj pozornici povijesti i kaže: "Evo što će se dogoditi." Isus je izričito usmjerio na uvjerljivost proročanstava izjavljujući: "Već sam vam rekao sada, prije nego se dogodi, da vjerujete kad se dogodi." (Iv 14,29) Istodobno On preporučuje svojim učenicima da posebno obrate pozornost na spise proroka Daniela. Govoreći im unaprijed o razorenju Jeruzalema, istaknuo je: "Dakle, kad vidite 'grozu pustoši', o kojoj govori prorok Daniel, gdje stoji 'na svetom mjestu' – tko čita, neka shvati!" (Mt 24,15)

Taj prorok, koji je živio u 6. stoljeću prije Krista, izrekao je proročanstva čije ostvarenje ide dalje od novozavjetnog vremena i seže sve do kraja svijeta.

Značaj Danielove knjige u Starom zavjetu odgovara važnosti Ivanovog Otkrivenja u Novom zavjetu. Ta se dva djela izvanredno dopunjuju i zlatni su rudnik za onoga tko proučava Bibliju. Ne iznenađuje dakle što su se tumači Biblije u svim vremenima posebno bavili i jednim i drugim tekstom. U trećem stoljeću naše ere crkveni je otac Hipolit Rimski napisao poznati komentar o Knjizi proroka Daniela. U srednjem vijeku opsežno znanje Joakima iz Flore (12. stoljeće) u oblasti biblijske egzegeze tako se bilo raščulo da je engleski kralj Richard Lavljeg Srca poželio da se na svom putu u svetu zemlju kod tog religioznog mislioca obvezatno raspita o proročanstvima. S druge strane, većina ljudi ne zna da se Kristofor Kolumbo, znameniti moreplovac koji je otkrio Ameriku, uvelike zanimao za biblijska proročanstva i neprestano ih produbljivao. Martin Luther se prihvatio prevođenja Svetog pisma na njemački, i Danielovu je knjigu objavio prije svih drugih proročkih spisa, uvjeren da poruka tog Božjeg čovjeka ima izuzetnu vrijednost.

Isaac Newton, veliki fizičar i astronom – jedan od najvećih umova u povijesti čovječanstva – četrdeset i dvije godine pomno je proučavao otkrivenja što ih je dobio Daniel. Napokon, u 18. stoljeću, isusovački svećenik Manuel de Lakonza izazvao je u javnosti pravu senzaciju otkrićima do kojih je došao proučavanjem proročanstava.

Što je to što je tako snažno poticalo te ljude da se tijekom stoljeća uvijek iznova vraćaju Danielovoj knjizi? Odgovor je jednostavan: taj je prorok, za svog izgnanstva u Babilonu, izgovorio proročanstva koja su osvijetlila čitavu povijest našeg svijeta, i to do samoga kraja.

Drugo poglavlje te knjige uvodi nas u samu povijest Neobabilonskog Carstva, i to u vrijeme Nabukodonozora, njegovog najmoćnijeg vladodršca. Godine 612. prije Krista,

Nabukodonozorov otac, Nabopolasar, razorio je grad Ninivu, učinivši time kraj asirskoj prevlasti a postavljajući temelje babilonske svjetske nadmoćnosti. Sin je nastavio djelo svoga oca, upuštajući se u krvave vojne pothvate: u Karhemišu, na Eufratu, potpuno je potisnuo egipatskog faraona, zatim je pobijedio Judu i osvojio Jeruzalem; Babilon je tako postao prvom vojno-političkom silom na svijetu i Nabukodonozor se mogao u miru posvetiti izgradnji i razvoju svojih teritorija. Međutim, hoće li Babilon ostati velika svjetska sila, ili će podijeliti sudbinu Asirije i Egipta? Takve misli proganjale su cara čak i u snu. Jedne noći, pred njegovim se očima javila zastrašujuća vizija, i to ne slučajno. To što je monarh odmah zatim zaboravio njezin sadržaj, također nije bilo posljedica slučaja, već Božje namjere da mu se obrati.

Budući da astrolozi i dvorski mudraci nisu uspjeli protumačiti carev san, Daniel je dobio utvaru u kojoj mu je Bog neposredno priopćio značenje sna. Prorok je smjesta zatražio prijem kod cara Nabukodonozora da bi mu prenio božansko otkrivenje: "Ti si, o kralju, imao viđenje: Gle, kip, golem kip, vrlo blistav, stajao je pred tobom, strašan za oči. Tome kipu glava bijaše od čistog zlata, prsa i ruke od srebra, trbuh i bedra od mjedi, gnjati od željeza, a stopala dijelom od željeza, dijelom od gline. Ti si promatrao: iznenada se odvali kamen a da ga ne dodirnu ruka, pa udari u kip, u stopala od željeza i gline, te ih razbi. Tada se smrvio najednom željezo i glina, mjed, srebro i zlato, i sve postade kao pljeva na gumnu ljeti, i vjetar sve odnese bez traga. A kamen koji bijaše u kip udario postade veliko brdo te napuni svu zemlju. To bijaše sanja; a njezino ćemo značenje reći pred kraljem.

Ti, o kralju, kralju kraljeva, komu Bog Nebeski dade kraljevstvo, silu, moć i slavu, – i u čije je ruke stavio, gdje god se našli, sinove ljudske, životinje poljske, ptice nebeske, i postavio te gospodarom nad svim time – ti si glava od zlata. Poslije tebe ustat će drugo kraljevstvo, slabije od tvoga, pa treće, od mjedi, koje će gospodariti svom zemljom. A četvrto kraljevstvo bit će tvrdo poput željeza, poput željeza koje sve satire i mrvi; kao željezo koje razbija, skršit će i razbit će sva ona kraljevstva. Stopala koja si vidio, dijelom glina a dijelom željezo, jesu podijeljeno kraljevstvo; imat će nešto od čvrstoće željeza prema onome što si vidio željezo izmiješano s glinom. Prsti stopala, dijelom željezo a dijelom glina: kraljevstvo će biti dijelom čvrsto a dijelom krhko. A što si vidio željezo izmiješano s glinom: oni će se miješati ljudskim sjemenom, ali se neće držati zajedno, kao što se ni željezo ne da pomiješati s glinom. U vrijeme ovih kraljeva Bog Nebeski podići će kraljevstvo koje neće nikada propasti i neće prijeći na neki drugi narod. Ono će razbiti i uništiti sva ona kraljevstva, a samo će stajati dovijeka – kao što si vidio da se kamen s brijega odvalio a da ga ne dodirnu ruka, te smrvio željezo, mjed,

glinu, srebro i zlato, Veliki je Bog saopćio kralju što se ima dogoditi. Sanja je istinita, a tumačenje joj pouzdano." (Dn 2,31-45)

Ako se potrudimo i pažljivo ispitamo prethodni ulomak, brzo ćemo otkriti da divovski kip iz 2. poglavlja Danielove knjige simbolično predočuje povijest čovječanstva. Carstva i kraljevstva ovoga svijeta uzdižu se i nestaju; no, ovdje nipošto nije riječ o vječitom smjenjivanju istih događaja. To je, naprotiv, razvoj što teži svom vrhuncu, koji odgovara ispunjenju svih stvari. Premda tvrdoća metala od kojih je kip sačinjen biva postupno sve veća, njihova vrijednost sve više opada; tijek povijesti svijeta i sam slijedi isti pravac; ipak, krajnji domet tog procesa neće biti kaos (smrvljeni kip), već uspostava božanskog kraljevstva predočenog slikom kamena koji se pretvara u visoku goru.

Divovski kip

1. Zlatna glava: Babilon (605.-539. prije Krista)

Car Nabukodonozor (605.-526. prije Kr.) javlja se kao predstavnik prvog carstva, jer se u tekstu jasno kaže: "Ti si glava od zlata", što svakako označuje carstvo, a ne onoga tko njim vlada; proročanstvo jasno dodaje: "Poslije tebe ustat će drugo kraljevstvo."

Prema američkim mjerilima, Babilon je stvarno bio prvorazredna metropola. Središte su grada čuvale dvostruke zidine čija je debljina dosezala i do sedam metara. Vanjske utvrde bile su također načinjene od dva zida široka sedam, odnosno osam metara. Na svakih pedeset metara zidine su bile ojačane kulama. Arheolozi su otkrili temelje petnaest takvih kula. Dužina babilonskih zidina iznosila je oko petnaestak kilometara. Ako se prisjetimo da su zidovi carskog Rima bili dugi devet kilometara, a zidovi Atene u zenitu moći jedva šest kilometara, lako je zamisliti ponos Nabukodonozora, tog moćnog graditelja, kad je promatrajući svoj grad uzviknuo: "Nije li to taj veliki Babilon što ga ja sagradih da mi bude kraljevskom prijestolnicom – snagom svoje moći, na slavu svoga veličanstva?" (Dn 4,30)

Babilon, u kojemu je obožavan bog Marduk, bio je u antičko doba religijsko središte bez premca. Bilo je u njemu 53 hrama, 955 svetišta i 384 oltara podignutih na ulicama.

U središtu grada uzdizala se čuvena kula Etemenanki, visoka 90 metara. Samo su egipatske piramide kod Gize nadmašivale svojom visinom ovu veličanstvenu građevinu, na čijem se posljednjem katu nalazilo svetište boga Marduka. Ništa na svijetu nije bilo ravno sjaju babilonskih palača, a "viseći vrtovi", kojima se grad veoma ponosio, spadali su u sedam svjetskih čuda. U pitanju su vjerojatno bili vrtovi, po

carevojoj naredbi uzgajani na krovovima, da se njima tješi njegova supruga Semiramida, podrijetlom iz Medije, koja je patila za svojim rodnim brdima. U blizini tih vrtova, sjeverno od središta grada, stajala su monumentalna vrata Ištar, kroz koju su prolazile povorke na putu za hram, podignut u podnožju kule Etemenanki. Visina vrata iznosila je dvanaest metara. Vanjske opeke zidina bile su prekrivene žutom caklinom, na vratima plavom, na fasadi carske palače ružičastom, a na hramu bijelom. Vrata Ištar bila su duga 51 metar, jer su presijecala dvostruki unutarnji zidni pojas, a strane su mu ukrašavale stotine slika životinja. Na jednoj pločici mogle su se pročitati riječi ispisane klinastim pismom:

"Ja, Nabukodonozor, odobrio sam i vodio obnovu Babilona, svetog grada, u slavu velikih bogova; naložio sam da se izgradi ljepši no što je ikada bio. Nijedan od ranijih careva nije podigao takva zdanja kakva sam ja, na veličanstven način, posvetio bogu Marduku... Neka moj život bude dug i neka me obraduje brojno potomstvo! Neka moji sinovi vladaju tamnopusitim narodima i neka u budućim vremenima moje ime budi prijatne uspomene u sjećanju ljudi!"

Ustvari, Nabukodonozor je želio zauvijek sačuvati vrhovnu vlast u ovom svijetu. Drugim riječima, da nikada ne prestanu ratovi, da uvijek bude porobljenih, da nikada ne iščeznu idolopoklonstvo i kult čovjeka. To svakako nije bila Božja volja. Još prije no što je Daniel najavio caru: "Poslije tebe ustat će drugo kraljevstvo" (Dn 2,39), prorok Izaija je u osmom stoljeću prije Krista prorekao: "Babilon, ures kraljevstva, ures i ponos kaldejski, bit će ko Sodoma i Gomora kad ih Bog zatrije." (Iz 13,19)

Sven Hedin je, obišavši ruševine Babilona 1916. godine, zapisao: "Kako su se doslovno ispunila predviđanja proroka o razorenju ovog velikog grada! Okolna pustinja čini se manje pustom od gomile ruševina i žalosnih, golih zidina što obilježuju mjesto na kojemu se nekada uzdizao ponos Kaldejaca. Jer od pustinje se ionako ništa ne očekuje, dok ruševine podsjećaju na zauvijek izgubljeni sjaj. Goleme zidine vrata Ištar streme ogoljene k nebu, bez krova od cedrovine uništenog ognjem. Čak i beduini izbjegavaju da na tom mjestu razapnu svoje šatore. To je sad samo prebivalište šakala, i ja sam ih u pol bijela dana vidio kako izlaze iz svojih jazbina."

2. Prsa i ruke od srebra: Medo-Perzija (539.-331. prije Kr.)

Povijest nas izvješćuje da je 539. godine prije Krista perzijski car Kir zauzeo grad Babilon, dotada smatran neosvojivim.

Ali kako je nastalo Medo-perzijsko Carstvo? Premda je u šestom stoljeću prije Krista Perzija pripojila sebi negdašnju Mediju, ova je uživala stanovitu autonomiju koju

su joj dali njeni osvajači. Prema tome, shvatljivo je zašto Biblija govori o "medo-perzijskom zakonu". (Dn 6,8.12.15)

Perzijsko Carstvo, međutim, nije se prestajalo širiti zahvaljujući velikim vojnim pothvatima. U doba Darija I. (522.-486. prije Kr.) Perzija se našla na vrhuncu svoje moći. Nitko nepozvan nije se mogao pojaviti pred strašnim monarhom a da svoj život ne izloži opasnosti. Što se tiče onih koji su uživali izuzetnu prednost da budu primljeni kod Darija, morali su pred njim pasti ničice. I taj vladar tiranin također je snivao o tome da zauvijek sačuva svoju moć.

Ipak, kad je Darije 486. godine umro, njegovi snovi o veličini raspršili su se poput mjehurića sapunice. Već kod Maratona 490. godine njegova je vojska pretrpjela težak poraz od malobrojne grčke vojske. Ni Egipćani nisu više htjeli trpjeti perzijski jaram. Darijev nasljednik Kserks, čovjek promjenjivog raspoloženja i sklon razvratu, nije imao mnogo više uspjeha od svog prethodnika. Doduše, uspio je podčiniti Egipat, ali je gotovo skoro istodobno izbila pobuna u Babilonu. Kserksu je pošlo za rukom razoriti grad, no sudbina Medo-perzijskog carstva već je bila zapečaćena na bojnim poljima u Grčkoj. Kserks je, doduše, osvojio Atenu koja se junački opirala, ali je lukavi Temistoklo namamio perzijsku flotu u Salaminu, gdje je doživjela potpuni poraz. Tako se osvetnički pohod Perzijanaca, zamišljen kao sigurna pobjeda, završio strahovitim krahom. Prema grčkom pjesniku Eshilu, bila je to kazna Božja Perzijancima zbog njihove oholosti. Otada je Perzijsko Carstvo stalno kopnilo, čime se po drugi put ostvarilo Danielovo proročanstvo: "Poslije tebe ustat će... treće kraljevstvo, od mjedi, koje će gospodariti svom zemljom." (2,39)

3. Trbuh i bedra od bronce: Helenističko (Grčko-makedonsko) Carstvo (331.-168. prije Kr.)

Riječju *mjed* označuje se u Starom zavjetu smjesa bakra i kositra (bronce). I doista, grčke su trupe bile poznate po svojoj brončanoj opremi i brončanom oružju. Kad je Aleksandar Veliki u dvadesetoj godini krenuo iz svoje domovine da osvoji svijet, grčka kultura nije više bila na vrhuncu. S povijesnog stajališta, pogrešno bi bilo ovdje govoriti o grčkom svjetskom carstvu, jer je Aleksandar bio makedonski kralj. Ali kako je njegov otac Filip uspio 338. godine prije Krista objediniti pod svojim žezlom najveći dio Grčke, ta bi se država mogla nazvati Grčko-makedonskim Carstvom. A ako se drži na umu utjecaj što ga je grčka civilizacija vršila do pojave Rimskog imperija, može se čak govoriti o Helenističkom Carstvu. Aleksandar je smatrao svojim prvim zadatkom da perzijskim osvajačima vrati milo za drago. Na čelu male vojske od 35 000 ljudi taj je

vojskovođa bez premca poduzeo 334. godine prije Krista, prešavši Helespont, trijumfalni pohod koji će ga za samo nekoliko godina pretvoriti u gospodara svijeta.

Svoju prvu pobjedu izborio je na Graniku. Kod Isa, na ulazu u srce Azije, perzijski car Darije III. presreo ga je s ogromnom vojskom, za koju suvremeni povijesničari procjenjuju da je brojila 200 000 ljudi. Aleksandar je napao bez oklijevanja, prodirući sa svojim makedonskim falangama kroz neprijateljske redove. Poželio je osobno zarobiti velikog perzijskog monarha, ali je Darije zajedno sa svojom vojskom pobjegao glavom bez obzira. Tako su se njegovi teritoriji bez ikakvog otpora otvarali pred osvajačem. Aleksandar je prešao preko Sirije, zauzeo Tir nakon sedmomjesečne opsade, a zatim i Jeruzalem. Prema povjesničaru Josipu Flaviju, veliki svećenik Jadau krenuo mu je u susret i pokazao mu Knjigu proroka Daniela: "Ušavši u hram, Aleksandar je prinio žrtvu Bogu, pokoravajući se uputama velikog svećenika. A kad mu je predočena knjiga Danielova, gdje je stajalo da će jedan Grk razoriti Perzijsko Carstvo, povjerovao je da se to proročanstvo odnosi na njega." Stoga se upustio u osvajanje Egipta, zemlje u kojoj je bio dočekan kao osloboditelj. Tu je 331. godine prije Krista udario temelje kasnije toliko čuvenom gradu Aleksandriji. Otada je Aleksandar dopuštao da ga obožavaju kao sina bogova. Nakon toga prodro je u srce Perzijskog Carstva, koje je, poslije pobjede kod Arbele, osvojio bez po muke. Sa dvadeset i pet godina Aleksandar je postao najveći moćnik svijeta. Međutim, njegova žeđ za ugledom, vlašću i bogatstvom nije se gasila. Naprijed dakle k legendarnoj Indiji! Aleksandar je došao do Inda, tamo se njegova vojska pobunila te se morao povući. Slično Suncu, taj monarh osvajač vinuo se hitro do zenita slave, ali će njegov život još brže, poput meteora, zgasnuti. Uspio se, 323. godine prije Kr., povući u Babilon, gdje je poslije silnih pijanki dobio jaku groznicu i za nekoliko dana umro. Aleksandrovi nasljednici su uz dugotrajne međusobne borbe podijelili njegovo carstvo na četiri dijela:

1. Ptolomejevo carstvo (Egipat, Palestina i južni dio Sirije);
2. Seleukovo carstvo (od Male Azije, preko Sirije, do Indije);
3. Lizimahovo carstvo (Tracija i dio M. Azije) i
4. Kasandrovo carstvo (Makedonija i Grčka).

Jedna za drugom, te krnje države osvojilo je Rimsko Carstvo, kako je to i unaprijed zapisao prorok Daniel: "A četvrto kraljevstvo bit će tvrdo poput željeza, poput željeza koje sve satire i mrvi; kao željezo koje razbija, skršit će i razbit će sva ona kraljevstva." (Dn 2,40)

4. željezne noge: Rim (168. prije Kr. do 476. poslije Kr.)

Nema boljeg opisa vojne moći Rima od podsjećanja na željezo. Rimljani su itekako bili svjesni svoje misije osvajanja čitavog svijeta. Najupečatljiviji prikaz takvog stava dugujemo pjesniku Vergiliju:

"Ti si Rimljanin i to je tvoj poziv!
Vladaj svijetom, jer si mu ti gospodar,
Daj miru ugrađenost i zakon,
Pomiluj svakoga tko pokorno sagiba glavu,
U ratu lomi buntovnički prkos."

Veoma je mnogo pisano o svireposti kojom je rimska vojska osiguravala vladavinu "pax romana" (rinskog mira). Spomenimo uzgred ledenu mržnju Katonovu, čije su se besjede u rimskom senatu redovno završavale riječima: "Uostalom, Kartagu treba razoriti!" Želja mu je ostvarena 146. godine prije Krista, kada je ovaj grad, dugogodišnji smrtni neprijatelj Rima, zajedno sa svojim stanovnicima bio pretvoren u prah i pepeo. Njemački pisac i filozof Johann Gothfried Herder govorio je o "krvavim temeljima na kojima počiva slava Rima" svodeći povijest te države na dvije riječi: "razaranja i pustošenje". Premda vezan za Grčku s obzirom na kulturu, pravi Rimljanin bio je pravo utjelovljenje vojnika. U njegovom srcu nije bilo ni kutka za milost. Metode kojima je to željezno carstvo nametalo svoju vrhovnu vlast ogledale su se u gladijatorskim borbama, raspeću na križ, porobljavanju čitavih naroda, te najužasnijim i najrazličitijim progonima. A kad je monarhija naslijedila republiku i kad se po ugledu na istočnjačku despociju, zasnovanu na božanskom pravu, imperator stao poistovjećivati s bogom, ludilo veličine i svirepost dobili su neslućene razmjere. Kaligula, neurotični "bog", okrutni Neron, prvi progonitelj kršćana, Domicijan, – despot, i svi kasniji imperatori do Dioklecijana, koji su potocima prolijevali kršćansku krv – nepobitan su dokaz o istinitosti proročanstva.

Legenda kaže da je Rim osnovan 753. godine prije Krista. Međutim, točnim povijesnim podacima o njemu raspolažemo tek od 500. godine prije naše ere; upravo te godine on je postao republikom. Od sredine 3. stoljeća prije Krista čitava Italija pala je pod rimsku vlast. Po završetku punskih ratova, vođenih tijekom 3. i 2. stoljeća prije Krista, Rim se smatrao najopasnijom silom Sredozemlja. S osvajanjem Makedonije (168. godine prije Krista), postao je svjetska sila. Ništa nije moglo spriječiti njegov trijumfalni pohod: Mala Azija, Palestina, Egipat, sve ono što je ostalo od helenističkog carstva – sve je to palo pod njegov jaram. Vrhunac svoje ekspanzije doživio je pod imperatorom Trajanom (98.-117. godine poslije Krista). Ovo moćno carstvo protezalo se tada od Gibraltara do Eufrata, od sjeverne Afrike do Engleske. Stoljećima je ostalo

nepromijenjeno dok nije kucnuo i trenutak njegove propasti. Moralno propadanje, duhovni poraz izazvan pojavom kršćanstva i sve jači pritisak stranih naroda na granicama doveli su do njegova rušenja i nestajanja. Daniel je bio mrtav već čitavih tisuću godina kada se njegovo proročanstvo napokon ispunilo!

Godine 476. Odoakar, knez Herula (germanski narod skandinavskog podrijetla), svrgnuo je posljednjeg rimskog imperatora Romula Augustula i krunio se za kralja Italije. Rimsko Carstvo se raspalo na mnogo dijelova, što je simbolično prikazano prstima na stopalu divovskog kipa.

5. Stopala dijelom od željeza a dijelom od gline: podijeljeno carstvo i europske države koje su ga naslijedile poslije 476. godine.

U doba velikih selidbi naroda, na bivšim teritorijima Rimskog imperija nastalo je nekoliko germanskih kraljevina, koje su neprekidno međusobno ratovale. Ta netrpeljivost jasno proistječe iz samog proročanstva: "Stopala koja si vidio dijelom glina a dijelom željezo, jesu podijeljeno kraljevstvo; imat će nešto od čvrstoće željeza prema onome što si vidio željezo izmiješano s glinom." (Dn 2,41) Daniel zatim nastavlja: "Prsti stopala, dijelom željezo a dijelom glina: kraljevstvo će biti dijelom čvrsto a dijelom krhko." (Dn 2,42) U stvari, postojale su velike razlike među narodima koji su ušli na teritorij Rimskog Carstva. Tako su npr. Franci i Zapadni Goti formirali snažne monarhije, dok su drugi, poput Sveva i Burgunda, raspolagali tek osrednjom moći.

Povijest obiluje primjerima koji govore o pokušajima da se izbjegne spomenuto komadanje i da se ponovno ustanovi ujedinjeno Rimsko Carstvo, ali ovaj put pod svojstvenim nazivom Sveto rimsko carstvo. No vratimo se riječima proročanstva: "A što si vidio željezo izmiješano s glinom: oni će se miješati ljudskim sjemenom, ali se neće držati zajedno, kao što se ni željezo ne da pomiješati s glinom." (Dn 2,43) U 9. stoljeću Karlu Velikom pošlo je za rukom ovladati gotovo čitavim Zapadnim rimskim carstvom, ali je poslije njegove smrti ta golema cjelina bila ponovno raspoređena.

Habsburgovci, čija je vlastoljubiva deviza glasila "A.E.I.O.U." ("Alles Erdreich ist Oesterreich untertan", što znači: "Cio svijet je u vlasti Austrije"), zamalo da postignu cilj. Kao što je poznato, oni su u tu svrhu koristili prije svega miroljubiva sredstva, držeći se lozinke: "Neka drugi ratuju, a ti, Austrijo sretnice, sklapaj brakove!" Premoć Habsburgovaca bila je na vrhuncu pod Karlom V., u čijem "carstvu sunce nikada nije zalazilo". Ali nakon smrti tog suverena, koliko moćnog toliko nesretnog, zemlje carstva bile su podijeljene između Španjolske i Njemačke. Francuska i Njemačka nikada nisu bile dio habsburške monarhije. Suparništvo između Francuske i Austrijske carske kuće potaknulo je francuske kraljeve na pokušaj da se domognu baštine rimskih careva.

Tako je Luj XIV., najmoćniji monarh svijeta u 17. stoljeću, poželio da kruni francuskih kraljeva pridoda krunu Svetog Rimskog Carstva, ali u tome nije uspio. "Kralj-sunce" umro je kao ožalošćena starina.

Nešto kasnije, pojavio se na povijesnoj pozornici još jedan silnik koji će znati za pobjede, ali i poraze kakve nitko prije njega nije iskusio: Napoleon Bonaparta. Taj Korzikanac, koji je kao francuski general osvojio pola Europe i 1804. godine sam se okrunio za cara, imao je na umu ništa manje nego svjetsko carstvo. Valja priznati da mu je njegov genij omogućio da odnese niz nezapamćenih pobjeda. Namjere su mu bile sasvim jasne: "Potrebno nam je jedinstveno zakonodavstvo za čitavu Europu, kasacioni sud iste nadležnosti, potrebni su nam zajednički utezi i mjere, i svuda u Europi isti zakoni. Želim sjediniti sve narode u jednu jedinstvenu naciju..."

On neće biti posljednji koji je htio ostvariti jedan tako ambiciozan plan. Međutim, njegov munjeviti uspon brzo se pretvorio u tragediju. Nedaleko od Leipziga – dok su saveznici Austrijanci, Prusi i Rusi opsjedali grad u plamenu, iz kog se Napoleon jedva izvukao – Goethe, velikan poezije, ispjevao je stihove:

"Jednom će spoznati svatko od nas
i posljednju sreću i svoj posljednji čas."

Napoleon neće dugo čekati na taj posljednji čas. Poslije Waterlooa uslijedila je Sveta Helena. San o svjetskom carstvu, nalik na Rimsko, nestao je zauvijek. Bog je upravljao događajima, a On to čini i danas: proročka riječ obistinila se kako za Napoleona Bonapartu tako i za Adolfa Hitlera.

Svjetsko carstvo mira i jedinstva neće nastati ljudskim naporima, već zahvaljujući "kamenu" što ga je Daniel vidio u snu. A to će se zbiti kada Gospodin istrgne vlast iz ruku krvavih tirana i ustanovi svoje kraljevstvo, za koje nas je naučio moliti: "Dođi kraljevstvo tvoje!" (Mt 6,10)

Možemo biti posve sigurni da će se, ako se prvi dio proročanstva ispunio, ispuniti i sljedeći, sve do posljednjeg, jer "sanja je istinita, a tumačenje joj pouzdano" (Dn 2,45).

Budućnost obasjana još jačom svjetlošću

Sedmo poglavlje Knjige proroka Daniela ide znatno dalje od onoga što je prorečeno u drugom poglavlju. Ponovno se javljaju ista carstva, ali ovaj put u vidu četiri divlje zvijeri.

Dok je caru Nabukodonozoru prikazana povijest svijeta samo u glavnim crtama, Danielu je dopušteno da cjelovitije sagleda povijesna zbivanja.

"Noću u viđenju pogledah, kad eno: četiri vjetra nebeska uzbibaše veliko more. Četiri goleme nemani iziđoše iz mora, svaka drukčija." (Dn 7,2.3) U simboličnom jeziku Svetoga pisma, vjetrovi predstavljaju ratove, a velike vodene mase "narode". Carstva proizišla iz velike seobe naroda i ratova prikazuju se po svom karakteru kao krvožedne zvijeri, koje se pojavljuju jedna za drugom na pozornici povijesti svijeta. U biblijskom tekstu izričito stoji: "One četiri goleme nemani jesu četiri kralja koji će se dići na zemlji." (Dn 7,17)

"Prva bijaše kao lav, a krila joj orlovska." (Dn 7,4)

Kao što zlato važi za najplemenitiji metal, tako se lav smatra kraljem životinja. Usporedba ove vizije s vizijom iz 2. poglavlja Danielove knjige ne može se dakle zaobići. Babilonsko Carstvo doista je spojilo veličanstvenost, snagu i ljepotu lava s brzinom i okretnošću orla. Kao što znamo, to se carstvo srušilo 539. godine prije Kr. pod najezdom Medijaca i Perzijanaca. Evo što je Daniel prorokovao o ovoj novoj sili: "Kad eno druga neman: gle, sasvim drukčija: kao medvjed, s jedne strane uspravljena, tri joj rebra u raljama, među zubima. I bijaše joj rečeno: 'Ustani, nažderi se mesa!'" (Dn 7,5)

Medvjed je mnogo manje veličanstven od lava – kao što je srebro manje dragocjeno od zlata – ali je okrutan i proždrljiv. Upravo se ova obilježja pripisuju Medijcima.

U viziji se kaže: "Medvjed stade s jedne strane", što predstavlja jačanje perzijskog elementa u savezu Medijaca i Perzijanaca. Tri rebra u ustima zvijeri simboliziraju tri velika osvajačka pothvata Medo-perzijskog Carstva: Lidiju, Babilon i Egipat. Nezadrživo širenje drugog carstva, od Indije do Europe, veoma je slikovito prikazano riječima: "Nažderi se mesa."

Ipak, 331. godine prije Krista Medo-perzijsko Carstvo moralo se potčiniti grčko-makedonskoj vlasti. Bitne oznake treće životinje, risa, ujedno su i odlike mladog junaka Aleksandra: "Gledah dalje, i evo: treća neman kao leopard, na leđima joj četiri ptičja krila: imaše četiri glave, i dana joj je moć." (Dn 7,6)

Aleksandrov pobjedonosni pohod kroz osvojene zemlje nije mnogao biti bolje predočen do krilatim risom. Medvjed, težak i trom, nije imao nikakvog izgleda protiv te krilate divlje mačke. No to tako brzo nastalo carstvo bilo je krilatog vijeka. Nakon Aleksandrove smrti raspalo se na četiri dijela, što je prikazano s četirima glavama risa.

Četvrto carstvo, najmoćnije, kome se u 2. poglavlju Danielove knjige pripisuje tvrdoća željeza odlikovalo se neusporedivom surovošću, surovošću kojoj nema ravne u životinjskom carstvu.

Valjalo ga je stoga usporediti s mitskom bezimеноm životinjom: "Zatim u noćnim viđenjima, pogledah, kad eno, četvrta neman, strahovita, užasna, izvanredno snažna: imаше velike гвозdene zube; ona žderaše, mrvljaše, a što preostade, gazila je nogama. Razlikovala se od prijašnjih nemani i imаше deset rogova." (Dn 7,7)

Željezne zube te divlje zvijeri nesumnjivo treba dovesti u vezu s nogama od željeza divovskog kipa. Kao što u 2. poglavlju željezo sve mrvlji i uništava, tako ovdje nezasita zvijer sve proždire. Godine 168. prije Kr. Rimljani su se sručili na makedonski teritorij i probili, dio po dio, negdašnje slavno helenističko carstvo.

U Rimskom imperiju neumoljivost, svirepost i nasilje dosegnut će uskoro do tada neslućene razmjere. Nevedimo ponovno Herderove riječi: "Izgledalo je kao da bog rata željeznim nogama gazi zemlju i da pri svakom njegovom koraku iz nje šikljaju mlazevi krvi."

I u tom tekstu podudarnost s Rimom više je nego očita. Najsajjniji tumači Biblije, svih vjeroispovijedi, uvijek su se držali baš takvog objašnjenja. Od povjesničara Josipa Flavija, preko crkvenog oca Ireneja do Luthera u 16. stoljeću te Auberlena, Dachsela i Hengstenberga u 19. stoljeću, lanac svjedoka praktično je neprekinut.

Katolički kardinal Manning kaže o tome: "Rimske legije osvojile su cijelu zemlju. Vojni putovi, koji su polazili iz Rima, protezali su se po cijelom svijetu. Moglo bi se reći da je sav ondašnji svijet gotovo nasilno priveden miru i pokornosti stalnom prisutnošću tog moćnog poganskog carstva. Ono je, prema tvrđenju proroka Daniela, doista bilo 'strašno i jako' kao od željeza; satiralo je narode i podjarmljivalo ih."

Mnogo je stoljeća proteklo prije no što je i Rimu kucnuo posljednji čas. Tijekom velikih selidbi germanskih naroda (4. i 5. stoljeće), Zapadno Rimsko Carstvo je propalo i iščezlo. Odoakar, inače German, proglasio se "kraljem Italije" 476. godine, da bi ubrzo ustuknuo pred ostrogotskim kraljem Teodorikom, dok su druga germanska plemena osvojila preostale dijelove Rimskog Carstva. To komadanje prikazano je s deset prstiju stopala u 2. poglavlju Danielove knjige i s deset rogova u 7. poglavlju. Biblijski tekst jasno kaže: "A deset rogova: od ovoga kraljevstva nastat će deset kraljeva." (Dn 7,24) Zaokružena brojka deset označuje u Svetom pismu svekolikost, ukupnost. Drugim riječima, Rimsko Carstvo doživjet će potpunu propast u vrijeme barbarskih najezdi.

I upravo tu proročanstvo doseže svoj vrhunac. Dok Daniel u snu gleda rasparčavanje Rimskog Imperija, jedan mali rog – jedanaesti – iznenada iskrsava sred ostalih, a uskoro će ih i nadvisiti. "Promatrah joj robove, i gle: među njima poraste jedan mali rog; i pred tim se rogom iščupaše tri prijašnja roga. I gle, na tome rogu oči kao oči čovječe, i usta koja govorahu velike hule." (Dn 7,8)

"On će huliti na Svevišnjega, zatirati Svece Svevišnjega; pomišljat će da promijeni blagdane i Zakon, i Sveci će biti predani u njegove ruke na jedno vrijeme i dva vremena i polovinu vremena." (Dn 7,25)

Da bi se utvrdilo koja je to sila, nužno je držati se tri bitna elementa istaknuta u proročanstvu:

1. Mjesto i vrijeme pojave malog roga: u pitanju može biti samo sila ponikla još u Rimskom Carstvu, s obzirom da mali rog raste između deset ostalih. Osim toga, do njegove pojave došlo je ubrzo nakon podjele Rimskog Imperija, uslijed selidbe naroda.

2. Njegov karakter: mora biti da je riječ o političko-religijskoj sili, budući da, s jedne strane, mali rog vrši velik utjecaj na druge sile, a, s druge, nastoji promijeniti Božji zakon. Zahtjevi malog roga su prekomjerni, ali će on ipak uspjeti zahvaljujući lukavstvu. Tko god mu se suprotstavi, biva progonjen bez milosti. Vjerska netrpeljivost njegova je najizrazitija osobina.

3. Njegov razvoj: nakon skromnog početka on vrlo brzo dospijeva u red vladajućih sila u Europi, "...koji imaše oči i usta što govorahu velike hule i koji bijaše veći nego drugi rogovi". (Dn 7,20) Ova sila održat će se do kraja povijesti, bit će srušena tek u vrijeme suda. (Dn 7,26)

U kom su se vidu ta proročanstva obistinila na povijesnom planu? Poznati tumači Biblije iz srednjeg vijeka i suvremenog doba pružaju nam u tom pogledu važna polazišta. Eberhart II. (1200.-1246), salzburški biskup, među prvima je u tom malom rogu, u njegovoj nadmenosti i pretjeranim zahtjevima, otkrio kršćanski Rim. Slijedili su, zatim, također čuveni ljudi kao što su J. Wycliff, M. Luther i J. Knox.

Povijest pokazuje da je, malo pomalo, Rimaska crkva smijenila Zapadno Rimsko Carstvo, tako da se može smatrati da Rimsko Carstvo i nije sasvim iščezlo, nego se samo preobrazilo.

Izrazite crte tog roga iz Danielove vizije sasvim je moguće složiti u cjelinu, poput različitih djelića u kakvoj slagalici. U tom slučaju ostali bismo zapanjeni što pred sobom imamo proročanstva ispunjena do najsitnijih detalja. A kad Daniel u 7. poglavlju završi s izlaganjem svojih otkrivenja, njegovu će ulogu u Novom zavjetu preuzeti Ivan, pisac Otkrivenja (usporedi osobito 13. poglavlje).

Ne pripada ovom malom dijelu da točku po točku prikaže sadržaj tog proročanstva. Veliki bi broj stranica zahtijevao već i povijesno ispunjenje ove kratke izjave: "Zatirat će Svece Svevišnjega." Za istinske kršćane okrutnost s kojom se ta sila obušila na tisuće Kristovih učenika ostat će doista nepojmljivom. Ljudski duh pronašao je oruđa za mučenje i forme pogubljenja (npr. lomače), koje su omogućavale da se

žrtve uz najgroznije muke što dulje održe u životu, dok ih napokon smrt ne bi milostivo oslobodila.

Lako je vidjeti da se ono što se dogodilo u srednjem vijeku i u vrijeme protureformacije ne može pomiriti s Isusovim učenjem izloženim u Besjedi na Gori. "Kršćansko" progonstvo kršćana bilo je i ostaje udarac nanijet samom Kristu. Isus je predvidio takva divljaštva i Njegove su se izjave u cijelosti obistinile: "Doći će čas kada će svaki koji vas ubije misliti da Bogu služi. A to će činiti jer nisu upoznali ni Oca ni mene." (Iv 16,2.3)

Želimo podrobnije prikazati još jednu osobitost malog roga. (Dn 7,25) To će nam omogućiti da jasnije razvidimo o kakvoj se sili govori. Ali da bismo to dobro razumjeli, usmjerimo svoju pozornost na neka druga pitanja koja prividno nemaju ničeg zajedničkog sa s pomenutom silom.

TKO ĆE POMOĆI SVIJETU?

Svjedočanstvo povijesti

Svrha biblijskog proročanstva, kao uostalom i cijelog Svetog pisma, jest spasenje čovječanstva. Biblija se zadržava na ovozemaljskim povijesnim događajima samo ako su oni u vezi s poviješću spasenja i Spasitelja ljudskog roda. I upravo na tom izvoru Sveto pismo crpi svoj autoritet i svoju silu: jedino nas ono upućuje na put Bogu, a taj je put Isus Krist. Stoga je apostol Pavao mogao reći: "Za njega svjedoče svi proroci..." (Dj 10,34). Za te Božje ljude Isus je bio početak, sredina i kraj svetih pisama. Uistinu je tako: Isus je razlog našeg postojanja budući da je prisutan na početku kao naš Stvoritelj, u sredini kao naš Iskupitelj, a bit će i na kraju kao naš Sudac.

Tu istinu nije lako prihvatiti. O nju su se mnogi spotali i još će se spotali. Oni bi Ga htjeli poreći, mrze Ga, rugaju Mu se i razapinju Ga svakoga dana; međutim On ostaje nepromijenjen i nepromjenjiv, Vladar koga nitko ne može zaobići i čijeg se utjecaja ne mogu osloboditi ni vjerni ni nevjerni.

Sto sve ljudi nisu smišljali da bi se oslobodili Krista! Ne osvrćući se na najjasnija povijesna svjedočanstva, jednostavno su tvrdili da nikada nije postojao. Poznata je ona anegdota o Napoleonu: listopada 1808. godine, nakon Erfurtskog kongresa, car je navratio i u Weimar da prozbori koju riječ sa slavnim njemačkim pjesnikom Wielandom, kome je tom prilikom došapnuo: "Veliko je pitanje da li je Isus Krist uopće postojao..." Držeći na umu da je Kristovo postojanje potvrđeno brojnim povijesnim svjedočanstvima, možemo reći da ovdje imamo pred sobom tipičan oblik mišljenja. Kako je Napoleonu

mного ugodnija bila pomisao da Isus nikada nije živio na ovom svijetu, tvrdio je da tako i jest.

Međutim, porijeklo kršćanstva nije u nekakvoj umišljenoj zamisli o Kristu; ono se oslanja na tri provjerena povijesna događaja, to jest na rođenje Isusa iz Nazareta, Njegovu službu i Njegovo raspeće za Poncija Pilata.

Premda ne raspolažemo nijednim Isusovim spisom, podsjetimo da Njegov dar čovječanstvu nije ono što je On rekao, već ono što On jest. A o tome možemo pružiti brojne povijesne dokaze, u koje je nemoguće sumnjati i iz kojih proistječe da je "čovjek, Isus iz Nazareta" stvarno živio na Zemlji. Neoboriva svjedočanstva iz židovskih izvora – Talmud, između ostalih – pokazuju da judaizam nikada nije poricao Kristovo postojanje. Ipak, da su mogli dokazati suprotno, ondašnji Židovi ne bi propustili to učiniti, jer bi to bio izuzetno snažan dokaz protiv mlade kršćanske Crkve.

Isto bi se moglo reći za protivnike iz poganstva, za Celza, na primjer, čije su nam najvažnije misli dostupne u spisima Origena, jednog od najvjerodostojnijih crkvenih otaca. Celzo svakako ne bi propustio dovesti u pitanje Isusovo postojanje, samo da je mogao. Ali od početka kršćanske ere pa sve do vremena poslije reformacije, povijest ne bilježi nikakve tragove takvih pokušaja. Josip Flavije, suvremenik apostola, govori o Isusu u svom djelu *Judejske starine*. Evo što on o tome kaže:

"U to doba živio je Isus, mudar čovjek, ako se uopće može nazvati čovjekom. Činio je čudesna djela i bio učitelj svih onih koji su radosno pristajali da budu poučeni istini. Tako je privukao k sebi brojne Židove a i Grke. On je bio Mesija. I premda ga je Pilat, po nagovoru glavara našeg naroda, osudio da umre na križu, oni koji su ga od početka voljeli ostali su mu do kraja vjerni. Poslije tri dana, pojavio se pred njima živ kao što su to daleko ranije najavili proroci poslani od Boga, a koji su prorekli još i mnogo drugih Njegovih čuda. I sve do danas, održala se zajednica kršćana – kako su oni sami sebe nazivali oduševljavajući se Njegovim imenom." Sve da je, kako to tvrde razni povjesničari, Flavijevo svjedočanstvo i pretrpjelo stanovite izmjene od strane kršćana u potonjem vremenu, srž njegove izjave – da je Isus postojao – ostaje netaknutom.

Osim židovskih spisa i tvrdnji mogu se navesti i rimski povijesni tekstovi koji govore o Kristu, prije svega Tacitovi. On je, izvješćujući o Neronovom progonstvu kršćana, s pravom izveo njihovo ime iz "imena Kristovog koga je prokurator Poncije Pilat osudio na smrt za vladavine imperatora Tiberija". U djelima Svetonija, zatim Plinija Mlađeg, nailazimo u više navrata na Kristovo ime. Nemoguće je, prema tome, proglasiti mitom ni život ni službu Nazarećanina. Povjesnost Isusova nije sporna ni za mnoge

nepristrane povjesničare kasnijih pokoljenja. Povjesničari zapravo i nisu širili teorije s obzirom na "mit o Kristu". Istaknuti stručnjaci u toj oblasti, kakvi su bili Ranke, H. G. Wells i A. Toynbee, nipošto ne skrivaju svoje uvjerenje kad je riječ o Isusovom postojanju.

No najznačajniji izvori na koje valja uputiti u tom slučaju jesu poslanice apostola i spisi evanđelista. Premda ti tekstovi ne slove kao životopisi, već kao ispovijedanje vjere, oni se oslanjaju na povijest i predstavljaju svjedočanstva o Isusovoj osobi i Njegovim porukama. Piscii Evanđelja nisu ni po koju cijenu htjeli iznevjeriti istinu; a to uostalom nisu ni mogli.

Neusporedivi

Ni sam nas Isus nije ostavio dvojbi u pogledu na sebe. Kad ga je Ivan Krstitelj upitao: "Jesi li to onaj koji ima doći, ili da drugoga čekamo?" (Mt 11,3), On je odgovorio navodeći riječi proroka Izaije, koje se pripisuju Mesiji: "... Slijepi progledaju, hromi hodaju, gubavi se čiste, gluhi čuju, mrtvi ustaju, siromasima se propovijeda Radosna vijest..." (Mt 11,5). A kad ga je prvosvećenik upitao pred sucima: "Jesi li ti Mesija, Sin Preslavnoga?", On je odgovorio vrlo razgovjetno: "Jesam!" (Mk 14,61.62)

Mesijanska proročanstva Starog zavjeta ispunila su se upravo u Kristu. Nada u dolazak Mesije (Mašiah, na hebrejskom; Krist, na grčkom; Pomazanik, na hrvatskom) jedinstvena je pojava u poruci Staroga zavjeta. Tu smo u samom središtu božanskog otkrivenja koje je uvijek usmjereno k pojavi Spasitelja.

U Kristovo doba, očekivanje Mesije bilo je prožeto plamenom čežnji. Usprkos razmimoilaženju u shvaćanjima, oni koji su se nadali Njegovom dolasku listom su bili uvjereni u jedno: taj je događaj pred vratima. Čitav jedan književni krug izvan nadahnute Biblije stvoren je u očekivanju Mesije. Ali svi su se još uvijek silno oslanjali na Stari zavjet. Podijeljenost duhova ogledala se samo u tome kako će se On pojaviti. Židovi, pognuti pod jarmom rimskog okupatora, držali su se prvenstveno zamisli o pobjedonosnom Pomazaniku. Uporno su se nadali da će se On pojaviti kao moćni vojskovođa i sudac kako bi presudio poganskim idolopoklonicima; nakon toga Izrael bi postao prvo carstvo u svjetskoj političkoj hijerarhiji. Takvog uvjerenja bili su farizeji i zeloti. Eseni, koji su nam malo bolje znani otkako su otkriveni rukopisi kraj Mrtvog mora, imali su veoma slično uvjerenje.

Sve te predodžbe zanemarile su ulogu Mesije-mučenika, o kojoj govori Stari zavjet. U mesijanskoj misli nije riječ o političkom prevratu, nego o spasenju čovječanstva od suda i grijeha. Ne podliježući ljudskim željama i gledištima, Isus je

slijedio svoj put. On je još kao dječak postao svjesnim svoje misije (Lk 2,49), tako da svoj dolazak na Zemlju nije shvaćao kao svečani ulazak suca u sudnicu, već kao posredovanje Spasitelja (Lk 19,10). Otuda je Njegova poruka ujedno i poziv na izliječenje, na spasenje: Kraljevstvo Božje javlja se ovdje ne u svjetovnom i političkom vidu, nego u duhovnom, jer vladavina Sotone, vladavina zla, treba nestati. (Lk 11,20) U tom božanskom kraljevstvu nema mjesta vlastitoj pravdi, već samo pravdi za one koji čeznu za spasenjem. (Lk 5,31) Međutim, spasenje dolazi jedino od Boga; ljudsko ga biće ne može postići vlastitim naporima. Spasenje Božje, to je praštanje grijeha, Evanđelje – radosna vijest. Poziv na spasenje, to je poziv da se pokajemo, da se obratimo (Mt 18,3) i postanemo Njegovim učenicima (Mt 9,9). Taj je preobražaj korjenit (Lk 9,62) i otkriva se u istinskoj poslušnosti Božjim zapovijedima. (Mt 19,16-21)

O izvjesnosti Božjeg praštanja svjedoči nam Isusova smrt, koja tako dobiva obilježje žrtve pomirenja. Nevini iz ljubavi prema grješniku uzima pravedni sud na sebe da bi oslobodio osuđene i spasio ih od vječnih posljedica kazne izrečene nad njima. (Mk 10,45)

Tim jedinstvenim putem, putem plemenitosti i odricanja, išao je naš Spasitelj Isus, okončavši ga na dan židovske Pashe 31. godine naše ere: osuđen od strane Pilata i Židova, On je uzeo na svoja pleća sramni križ da bi ljudski rod pomirio s Bogom. Prorok Izaija je prerekao te događaje 700 godina prije njihova ispunjenja. (Iz 53,3-6)

Samo taj i takav Krist je istinski, pravi Poslanik Božji, a svi oni koji se pokušavaju predstaviti kao On, ispunjavaju riječi proroštva: "Jer će se pojaviti lažne mesije i lažni proroci" (Mt 24,24). Isus iz Nazareta jedini je Iskupitelj koga je Bog još u Starom zavjetu obećao za naše spasenje.

No time što smo povjerovali u mesijanstvo Božjeg Poslanika još nismo podigli veo s tajne Njegove vrhovne vlasti. Najveći dio Izraela odbacivao je Krista ne samo zato što je On predočavao Mesiju koji nimalo nije odgovarao njihovoj zemaljskoj, ljudskoj predodžbi o očekivanom Spasitelju već i zato, i prvenstveno zato, što se On po njihovom mišljenju ponašao s nečuvenom neskromnošću. Ono što su rabini govorili o nevidljivom, svemoćnom i svetom Bogu, Nazarećanin je pripisivao sebi! "Tamo gdje su dvojica ili trojica zajedno da bi sudili, slava je Gospodnja među njima", tvrdili su književnici. Isus je, sa svoje strane, pozivajući se na te riječi, izjavio: "Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana radi mene, tu sam ja među njima." (Mt 18,20) Oduzetom čovjeku, koga su zajedno s ležajem preko krova unijeli u kuću prepunu svijeta, kako bi mu omogućili pristup velikom Liječniku, Isus kaže: "Sinko, opraštaju ti se grijesi." (Mk 2,5) U Markovu izvještaju o tom događaju osjeća se kako u razmišljanjima prisutnih

književnika rastu uvrijeđenost, zapanjenost i loše svladani bunt pred spomenutim prizorom: "Kako ovaj ovako govori? On vrijeđa Boga! Tko može opraštati grijehе osim jedinog Boga?" (Mk 2,7), pitaju se oni sablažnjeno. Dalje čitamo: "A evo, ovdje je nešto više od Salomona!" (Mt 12,42), pa čak i od Abrahama, jer tvrdi: "Prije nego je Abraham bio, Ja Jesam" (Iv 8,58). On tvrdi da je "veći od crkve" (Mt 12,6). U Besjedi na Gori On sebi prisvaja božansko pravo, ponavljajući mnogo puta: "A ja vam kažem" (Mt 5,22.28.32.34.39.44). On se bez ustezanja poistovjećuje s Bogom Ocem, izjavljujući: "Ja i Otac jedno smo." (Iv 10,30) On tu cilja ne samo na misaono jedinstvo s vrhunskim Božanstvom, jedino sposobnim podariti život vječni, već i na svoju potpunu doraslost Njemu. On (Krist) tvrdi, govoreći o svojim ovcama: "Ja im dajem vječni život." (Iv 10,27)

Naziv "Sin Božji" za Njega je izraz istinske srodnosti s bićem Božjim. Njegovi suvremenici potpuno su shvatili smisao tog iskaza kada su Ga optužili da "se pravi Bogom" (Iv 10,33). Njegova izjava da je Mesija nije Sanhedrinu pružala dovoljan razlog da Ga osudi na smrt. Da je to bio slučaj, Isusa bi samo pitali čiju vlast zastupa i tko može potvrditi osnovanost toga. Međutim, kako se Isus nije smatrao Sinom Božjim tek iz počasti, nego uistinu i sasvim stvarno, prvosvećenik Ga je mogao optužiti za navodno bogohuljenje. Namjerno govorimo o "navodnom bogohuljenju", jer Krist nije sebi pripisivao taj naziv iz hvalisanja, a da Ga nije zasluživao, već zato što Ga je Njegova istinska božanska narav obdarila ovlašću nužnom da tako djeluje.

Za nas, ljude na ovoj Zemlji, ostat će zauvijek tajna kako se mogu uskladiti božanska i ljudska narav Kristova, te kako se one međusobno suodnose. Ali Božjom milošću mi možemo povjerovati u ono što naš razum, tako ograničen, nije u stanju pojmiti. Jedno je, ipak, sigurno: onaj tko poriče božansku narav Kristovu, poriče i Sveto pismo, jer ono sasvim jasno svjedoči o Isusovoj božanskoj naravi. Poslije poštenog i nepristranog istraživanja Biblije, svako ljudsko biće sposobno za razmišljanje moralo bi doći do sljedećih zaključaka:

1. Krist je postojao i prije no što se rodio na Zemlji kao ljudsko biće (Iv 1,15).
2. Krist je postojao i prije stvaranja svijeta (prapostojanje) (Iv 17,5).
3. Isus Krist je sam Stvoritelj (Kol 1,16; Heb 1,2).
4. Isus Krist je Bog (Iz 9,6; Iv 1,1.14; 20,28; Kol 2,9).
5. Isus ima božanske osobine: svemoć, sveznanje, sveprisutnost (Mt 28,18; Iv 2,25; Mt 18,20).
6. Samo se s obzirom na Kristovu ljudsku narav može reći da je On podređen Ocu (Iv 14,28).

Sve te iskaze potkrepljuje Kristov život na ovom svijetu, jer predstavlja najrječitiju obranu Njegovog božanskog podrijetla. Premda je Isus bio ljudsko biće slično nama, On je i istinski Bog, "Sasvim drugi", "Nadzemaljski", "Svemoćni".

Pečat koji potvrđuje autentičnost Kristovog božanskog podrijetla jest prazan grob trećeg dana Pashe, jer smrt, plaća za grijeh, nije mogla zadržati Onoga koji je živio bez grijeha. A to nećemo moći ni razumjeti ni spoznati ako ne prihvatimo poruku koju nam je On uputio preko svojih anđela: "Zašto tražite živoga među mrtvima? On nije ovdje! Uskrsnuo je!" (Lk 24,6).

Napoleon, koji je nekada sumnjao u Kristovo postojanje, za tmurnih dana svog prognanstva na Svetoj Heleni, došao je do sljedećeg uvjerenja: "Aleksandar, Cezar, Karlo Veliki i ja stvorili smo prostrana carstva. Ali na čemu su se temeljila ta ostvarenja našeg genija? Na nasilju. Jedino je Isus svoje kraljevstvo zasnovao na ljubavi i zato bi, još i danas, milijuni ljudskih bića bili spremni umrijeti za Njega... Kako je golem ponor između moje duboke nesreće i vječne vladavine Isusa Krista, koga propovijedaju, vole, hvale i očekuju na čitavoj Zemlji!"

Neka je blagoslovljeno svako ljudsko biće koje zajedno sa Sörenom Kierkegaardom uzvikuje: "Sretan je onaj koji se ne žesti na Krista, koji vjeruje da je Isus Krist živio ovdje na Zemlji i doista bio onaj za koga se izdavao: najsmjerniji čovjek, a ipak Bog, jedinorodni Sin nebeskog Oca! Sretan je onaj koji ne poznaje puta drugome i koji Mu se zna približiti u svim prilikama."

PUT DO SPASENJA

Čežnja čovječanstva

"Da, Bog je tako ljubio svijet da je dao svoga jedinorođenog Sina da ne pogine ni jedan koji u nj vjeruje, već da ima život vječni." (Iv 3,16) To je najčuveniji redak u Evanđelju po Ivanu. Neki ga rado nazivaju "Evanđelje (Radosna vijest) u Evanđelju", jer je sažetak Božjih namjera za čovjeka.

"Ne biti izgubljen", ta želja može se sresti kod mnogih naroda i u mnogim religijama. Ona je izraz stalne čežnje za iskupljenjem i pomirenjem s Bogom, koju ljudski rod, svjestan svoje grješnosti, duboko osjeća. Ali da bi ljudi bili istinski oslobođeni krivnje, zlo treba uništiti u samom korijenu, što nitko ne ovom svijetu ne može učiniti, budući da je cijelo čovječanstvo rob grijeha. Apostol Pavao u svojoj Poslanici Rimljanima to izričito ističe: "Jer su svi sagriješili i lišeni su Božje slave." (Rim 3,23)

Da, ljudska sudbina je do te mjere beznadežna da nitko od nas nije u stanju osloboditi se vlastitom moći snažnog utjecaja zla. Prorok Jeremija je to ovako izrazio: "Može li Etiopljanin promijeniti kožu svoju? Ili leopard krzno svoje? A vi, možete li činiti dobro, navikli da zlo činite?" (Jr 13,23) Svi koji se trude zaslužiti spasenje čineći dobra djela padaju, prema tome, u kobnu zabludu: njihovi moralni pothvati, ma koliko bili vrijedni, nikada neće biti u ravnoteži s teškim teretom njihovih grijeha. To podjednako važi za sve nas. Osim toga, naši najplemenitiji postupci zatrovani su klicama oholosti i vlastite pravde.

U tom pogledu, moći ćemo možda obmanuti svoje bližnje koji će, ne znajući za sumnjivu narav naših dubljih poriva, povjerovati da činimo dobro. Ali nikada nećemo moći prevariti Boga koji čita naše srce. Naši najplemenitiji moralni postupci i sami su ukaljani grijehom, što nas priječi da Gospoda i svoje bližnje volimo nesebično i odano.

Pavao nas u tom smislu ne ostavlja ni u kakvoj dvojbi: "Jer nikoga neće opravdati pred njim vršenje Zakona. Zakon, uistinu, služi samo točnoj spoznaji grijeha." (Rim 3,20)

Ako za nas, dakle, uopće ima nade da budemo oslobođeni grijeha i izbjegnemo propast, ta nada može doći samo od Boga koji, u liku Isusa Krista, preko ponora grijeha što nas dijeli od Njega, podiže most ponovnog sjedinjenja. I upravo je radi toga Sin Božji postao čovjekom: "Rodit će sina, i nadjeni mu ime Isus, jer će on izbaviti svoj narod od grijeha njegovih." (Matej 1,21)

Ali što je grijeh? Sveto pismo tvrdi: "Tko god počinja grijeh, krši zakon; grijeh je kršenje zakona." (1 Iv 3,4)

Čim ljudsko biće teži da samo usmjerava svoj život, čim Deset zapovijedi, koje su čist izraz Božjeg karaktera i Božje volje, stanu gubiti značaj pred zahtjevima ljudske volje, javlja se grijeh. No grijeh neće postojati vječno, jer je nespojiv sa slavom i dobrotom Božjom. Grijeh nije samo oprostiva ljudska slabost; kad preraste u neki smišljen zli postupak, on čovjeka čini krivcem.

Podrijetlo neprijateljstva spram Boga

Sveto pismo nas upućuje, od svojih prvih stranica, u tajnu neprijateljstva spram Boga. Grijeh koji se uvukao u život ljudi došao je iz anđeoskog svijeta, gdje je i nastao. Tvorac mu je bio Sotona, vođa palih anđela. Buntovnim Židovima svoga vremena Isus se obratio ovim riječima: "Vi imate đavla za oca i hoćete da vršite želju oca svoga. On bijaše ubojica ljudi od početka i nije stajao čvrsto u istini, jer u njemu nema istine. Kad god govori laž, govori svoje vlastito, jer je lažac i otac laži." (Iv 8,44)

Prije no što je stao na čelo pobunjenika, Sotona je bio jedan od najuzvišenijih anđela. (Ez 28,13-15) Zbog oholosti odbacio je Boga (Iz 14,12-14) i Bog ga je zajedno s njegovim pristašama prognao iz nebeskog svijeta (2 Pt 2,4; Otk 12,12). Otada se vrug posvetio svom razornom djelovanju na Zemlji: "Vaš protivnik đavao, obilazi kao ričući lav, tražeći koga da proždere!" (1 Pt 5,8), pisao je apostol Petar; iako nevidljiv, on je prisutan svuda gdje nailazimo na laž, izdaju, mržnju, trvenja, ubojstva i ratove. On je "knez ovoga svijeta" (Iv 12,31), jer je potčinio sebi prvog čovjeka i sve njegovo potomstvo. Upravo je on nagnao prvi ljudski par u raj u da prekrši božansku zapovijed, u nadi da će se tako poistovjetiti sa svojim Stvoriteljem po snazi i slavi. Na Zemlji, baš kao i unutar anđeoskih četa, otkrivamo iste pobude u pozadini odbacivanja Boga: preziranje božanskih zapovijedi, dvoličnost i oholost. Svevišnji je dopustio to stavljanje na probu zato što je želio da Mu čovjek ostane privržen po vlastitoj slobodnoj volji i bude ojačan pobjedom nad kušnjom.

Tjelesne muke, bol, bolest, sukobi, borbe i smrt posljedica su grijeha. A prvi grijeh, grijeh Adamov, takve je težine i takvom snagom pritišće ljudski rod da mu nijedan od njegovih pripadnika ne može izmaći. Pavao objelodanjuje užasnu dvojnost što je osjeća svaki čovjek koji, znajući što je dobro, uzalud ga nastoji ostvariti vlastitim snagama: "Zaista, htjeti dobro jest u mojoj moći, ali nije učiniti ga, budući da ne činim dobro koje hoću, nego činim zlo koje neću." (Rim 7,18.19) I tako, ljudsko biće doživljuje da se njegovo "ja" razapinje između htijenja i činjenja, te mora priznati da ne raspolaže slobodno sam sa sobom. Ideja o "prvotnom grijehu" u doslovnom smislu, to jest o grijehu što ga je počinio Adam, i zbog kojeg Bog sve ljude smatra krivim, nije u skladu s biblijskim učenjem. Samo se "osobni grijesi" stavljaju na dušu počiniteljima. (Ez 18,20) Može se ipak govoriti o "naslijeđenim slabostima", naime o urođenoj sklonosti prema grijehu, što se prenosi putem zakona prirode. I zbog tog zlog nagona koji nas navodi na prijestup, mi još od djetinjstva krećemo pogrešnim putem koji je izabrao Adam – putem otuđenja od Boga. Svi smo mi po naslijeđu duhovno slijepi. Vjerujemo da se možemo samo spasiti i, budući da smo izabrali put opravdanja djelima, tonemo još dublje u grijeh. Nitko od nas ne može učiniti dobro djelo kojim bi zaslužio milost u Božjim očima. (Rim 3,10-12) Stoga živimo u stanju stalnog udaljavanja od svog Tvorca i umiremo bez nade, jer je "plaća grijeha smrt". (Rim 6,23) I to nije samo ona smrt koja nas čeka na kraju našeg ovozemaljskog života već i "druga smrt", božanska presuda koja nas isključuje iz vječnog života. (Otk 21,8)

Ljubav i pravda

Smrt ljudskog bića međutim ne predstavlja nikakvo zadovoljstvo za Boga. "Odgovori im: života mi moga – riječ je Jahve Gospoda – nije meni do smrti bezbožnikove, nego da se odvрати od zloga puta svojega i da živi!" (Ez 33,11) Gospod je u svom providenju sačinio plan iskupljenja daleko prije no što je Zemlja i bila stvorena. (2 Tim 1,9) Otuda proistječe da Zakon ne može biti sredstvo spasenja. Zar apostol Pavao ne kaže izričito da Zakon daje samo svijest o počinjenom grijehu, a ne i iskupljenje? Ne treba, dakako, iz toga izvoditi zaključak da je Zakon uzrok ljudskog grijeha; on samo ima ulogu zrcala (Jak 1,22-26), u kome grješnik može otkriti svoje pravo stanje. Ako dobivena slika nije zadovoljavajuća, odgovornost za to ne snosi zrcalo, već je u pitanju nesavršenost onoga koji se ozrcaljuje. Zrcalo isto tako ne može pridonijeti ni uljepšavanju slike – odraza. Apostol Pavao bez oklijevanja upravo čovjeku pripisuje odgovornost za manjkavost slike jer, veli on: "Zakon je bez sumnje svet, a zapovijed i sveta, i pravedna, i dobra. Prema tome, što je dobro, za me je postalo smrt? Daleko od toga! Već se grijeh, da se očituje grijehom, posluži dobrom i prouzroči mu smrt, kako bi se grijeh, uz pomoć zapovijedi, pokazao neizmjereno grešan." (Rim 7,12.13)

Žalosno je što mnogi kršćani ne mogu shvatiti prirodu tog odnosa. Oni bi željeli da mogu ukinuti zapovijedi kako bi spasili čovjeka; međutim, ništa u tom svetom i nepromjenljivom Zakonu ne može biti izmijenjeno ni odbačeno. Iskupljenje, oslobođenje i preobražaj moraju se izvršiti u samom ljudskom biću. Kao crvena nit, kroz čitavu se Bibliju provlači uvjerenje da Bog doista želi čovjekovo oslobođenje. Ali budući da smo mi nesposobni voditi život pobjede nad grijehom vlastitom snagom i zaslugama, sam Bog otvara pred nama put k tom cilju. Premda nismo zaslužili takvu naklonost, On se okreće k nama u svojoj beskrajnoj milosti i nudi nam neprocjenjivi "dar" u vidu praštanja naših grijeha. U svojoj Poslanici Rimljanima, apostol Pavao snažno podvlači tu istinu pišući: "I svi su opravdani darom njegove milosti, otkupljenjem u Kristu Isusu." (Rim 3,24)

Nepotrebno je, dakako, istaknuti da se to ne događa zato što Bog ne drži do zahtjeva Zakona i što zanemaruje čovjekov grijeh. Gospodin nije samo Bog milosrđa i ljubavi koja prašta, spreman da se spusti do nas. On je također Bog čistote i pravde. On se ne odriče nijedne tittle svoga Zakona, a ovaj zahtijeva osudu grješnika, to jest vječnu smrt. I upravo tu na pozornicu stupa božanska ljubav. Isus Krist, Tvorac svemira, silazi na Zemlju i postaje sličan nama, tijelo našega tijela, krv naše krvi. On preuzima na sebe teret svih kušnji, svih patnji i svih borbi što obilježuju naš život, i napokon pristaje na samu smrt da bi nas spasio. On je to izrazio ovim riječima: "Jer Sin

čovječi nije došao da mu služe, nego da on služi da dadne život svoj kao otkup mjesto svih!" (Mk 10,45) Njegova smrt na križu nije dakle smrt mučenika, nego smrt onoga koji ispašta. Da bi udovoljio zahtjevima Zakona, Sudac prihvaća da sam podnese kaznu namijenjenu osuđenima koji na taj način bivaju oslobođeni. Takvim Kristovim postupkom ispunjenje su proročanske riječi iz 53. poglavlja Knjige proroka Izaije: "A on je naše bolesti ponio, naše je boli na se uzeo, dok smo mi držali da ga Bog bije i ponižava. Za naše grijehе probodoše njega, za opačine naše njega satriješe. Na njega pade kazna radi našeg mira, njegove nas rane iscijeliše." (Iz 53,4.5)

Isus je bio nevina žrtva – nagoviještena brojnim prizorima žrtvovanja životinja iz Starog zavjeta – koju je Bog u svojoj milosti ponudio u zamjenu za spas ljudskog roda. Smrt Sina Božjeg je dakle jedino sredstvo kojim grješnik može dobiti oprost za svoje prijestupe, oslobođenje od presude i pomirenje sa Svemoćnim. Ono što je prvi Adam izgubio, drugi Adam, Isus Krist, ponovno je stekao po cijenu vlastitog života. Otuda, ništa nam ne može pomoći do dar tog Spasitelja. S pomoću križa Bog nas ne prisiljava, već nas poziva da podignemo svoje oči i usmjerimo pogled k Onome koji je svojom krvlju izbrisao našu krivicu, kao što su to nekada učinili Isusova majka, još neke žene i Ivan.

Križ nam otkriva Božju svetu i pravičnu kaznu za grijeh. Ona se ne odnosi na Onoga koji je prikovan za križ, jer On je nevin. Ona se odnosi na TEBE. I zato, dok promatraš Onoga koji pati i krvari, priznaj svoje grijehе i osudi samoga sebe, jer križ je znak ljudskog poraza. Isto tako, ako si bez ikakve zaštite izložen ispitivačkom oku Boga-Suca, naći ćeš utočište samo u Kristu; On je za tebe prolio svoju krv na križu i primio na sebe prokletstvo Zakona, odnosno smrt. Prizovi Ga, jer On je tvoj Pomoćnik, tvoj Spasitelj i tvoj Iskupitelj. Pruži Mu ruke i, poput razbojnika iz Evanđelja, zavapi: "Isuse, sjeti me se kada dođeš u svoje kraljevstvo!" (Mk 10,47) Time ćeš priznati da je Krist stradao za tebe i, pozivajući se kod Oca na Njegovu žrtvu, bit ćeš opravdan i oslobođen. Takvo jedno iskustvo jest iskustvo vjere, svojevrstne vjere u raspetog Isusa. Tu se nalazi jedini put spasenja, jer stoji napisano: "Dok se onomu koji ne radi, a vjeruje u onoga koji opravdava bezbožnika, njegova vjera uračunava u pravednost." (Rim 4,5)

Tko se ovako kaje i potpuno predaje Kristu, može biti siguran u milost Božju; On neće dopustiti da takvo stvorenje propadne, jer "tko vjeruje u njega, tomu se ne sudi, a tko ne vjeruje, već je osuđen, jer nije vjerovao u jedinorođenoga Sina Božjega". (Iv 3,18) Zbog toga se nitko ne može pojaviti pred Bogom a da to nije učinio posredovanjem Krista. On je jedini put k našem nebeskom staništu, preko svih ovozemaljskih zamki. Mi možemo tek nepotpuno cijeliti veličinu onoga što je Isus

učinio za nas, i to samo onda kad nas život stavi na put odricanja i žrtvovanja. Jedan kratak povijesni događaj to najbolje potvrđuje:

Knez jednog malog kavkaskog pastirskog naroda dobio je 1797. godine sina po imenu Šamila. Dospjevši u zrele godine, Šamil je i sam stupio na prijestol i uskoro se proćuo po hrabrosti i razboritosti. Hvalili su mu dvije znaćajne vrline: postojan osjećaj za pravićnost i nježnu, odanu ljubav prema majci, njegovoj pratilji u svim ratnim pohodima. Međutim, jednoga dana knez je obaviješten da su važne vojne tajne iz njegovog tabora procurile i doprle do neprijateljske vojske. Usprkos ozbiljnoj istrazi, sprovedenoj po Šamilovoj naredbi, krivca nisu mogli otkriti. Nedugo nakon toga došlo je do novog otjecanja vojnih podataka. Ovoga puta knez je priopćio svom narodu da će krivac, ako bude pronađen, dobiti stotinu udaraca bićem u prisutnosti velikog broja vojnika. Uzaludna prijetnja: glasine su i dalje kružile. Jedne večeri, jedan od savjetnika zatražio je prijem kod svoga gospodara. "Gospodaru," povjerio mu je on tihim, prigušenim glasom, "otkrili smo krivca!" "I tko je dakle on?" – upita Šamil iznenađen tolikom tajanstvenošću. "Tvoja majka...", prošaputa savjetnik. Ubrzo zatim bilo je stvarno dokazano da je to ona. Knez se povukao u svoj šator i ostao u njemu tri puna dana. Niti je jeo, niti pio, niti mu je san dolazio na oći. Strahovita borba vodila se u njemu. "O, kneže," govorio mu je neki unutarjni glas, "misli na svoju dužnost da budeš pravićan. Ako tu poklekneš u odnosu na rođeno tijelo i rođenu krv, tko će poslije toga imati povjerenja u tvoju rijeć i tko će uzimati za ozbiljno tvoje naredbe?" "Vjerojatno je to tako", šaputao mu je jedan drugi tužan i blagi glas, "ali rijeć je o tvojoj rođenoj, toliko voljenoj majci..."

Po isteku trodnevnog samovanja Šamil je naredio da se sazove narod, što je i učinjeno. Knez, vrlo blijed, ali prožet nekom mračnom odlučnošću, uze rijeć. Majka mu se u suzama spustila kraj nogu. "Kao knez", rekao je Šamil, "imam zadatak da osiguram vladavinu prava među svojim podanicima. Poćinjena greška mora biti kaźnjena, a zakon poštovan. Ti, krvniće, vrši dakle svoj posao i teško tebi ako postupiš drugaćije nego što bi postupio prema mom posljednjem robu!" Ali kada se, usred mukle tišine, krvnik dohvatio bića da kazni majku, knez zbacila plašt sa svojih ramena, obnaži se do pojasa i jurnu naprijed vićući: "Ja sam od istog tijela i iste krvi! Zahtijevam da namjesto nje ja podnesem kaznu!" Tako je i bilo. Udarci, jedan za drugim, pljuštali su po leđima Šamilovim, dok se hrabri, mladi ćovjek nije onesvijestio u lokvi krvi. Tako je Šamil izvršio svoju vladarsku dužnost u odnosu na pravdu a istodobno pokazao i sinovsku ljubav prema majci.

Bio je to, nesumnjivo, čin velike plemenitosti. Ali još veći i plemenitiji je čin na koji je pristao Isus. Spasitelj je cijeli ljudski rod oslobodio vječne smrti, i onima koji vjeruju u Njega vratio mir s Bogom. "Dakle: opravdani vjerom u miru smo s Bogom po našem Gospodinu Isusu Kristu." (Rim 5,1)

OSLOBOEN KRIVNJE – SLOBODAN ZA SLUŽBU

Nema jeftine milosti!

Naše opravdanje je stečeno time što je Krist, primivši na sebe grijeh svijeta, bio razapet na križ. Tu tvrdnju Pavao ovako izražava: "Grijeh, naime, neće gospodariti nad vama, jer niste pod Zakonom, već pod milošću." (Rim 6,14) Ipak, apostol nipošto ne tvrdi da je Zakon, kao mjerilo pravde, prestao djelovati. To, uostalom, jasno proistječe iz sljedećeg retka: "Pa što? Da griješimo, kad nismo pod Zakonom, već pod milošću? Daleko od toga!" (Rim 6,15) Ne griješiti znači živjeti u skladu s Božjom voljom i Njegovim Zakonom; a vjera što živi u nama kroz Isusa Krista, potiče nas na poslušnost božanskim zapovijedima (Rim 8,3). Ono što smo ranije činili iz sebičnosti i pod prisilom, činit ćemo ubuduće pokrenuti ljubavlju prema Bogu i bližnjima. Ta poslušnost proistekla iz vjere ne dolazi od čovjeka: ona je plod Božje milosti. Ne smijemo se hvaliti svojim izmijenjenim načinom života: hvalu dugujemo samo Kristu koji je rekao: "Jer bez mene ne možete ništa učiniti." (Iv 15,5) Biti slobodan od Zakona nikako ne znači biti oslobođen obaveze pokoravanja Zakonu, nego biti oslobođen njegove osude. Smrt Isusova oslobodila nas je, jednom zauvijek, vječnog prokletstva. Tužba podignuta protiv nas, na osnovu Zakona, obesnažena je zato što je Spasitelj platio naš dug i zato što svatko tko vjeruje u Njega biva oslobođen suda i kazne. Pavao nas ne ostavlja ni u kakvoj dvojbi o smislu izraza "ne biti pod zakonom" ili "umrijeti zakonu". On izjavljuje u svojoj Poslanici Galaćanima: "Krist nas je otkupio od prokletstva Zakona postavši mjesto nas proklet." (Gal 3,13) Kletva Zakona, osuda što proistječe iz kršenja Božjih zapovijedi jest smrt, i ne samo privremena već i vječ. Krist nas upravo spašava od te druge smrti.

Apostol Pavao ozbiljno nas upozorava na svako protivljenje Zakonu, kad piše: "Ukidamo li tako vjerom Zakon? Daleko od toga! Naprotiv, tim Zakon utvrđujemo." (Rim 3,31) I da bi se izbjegao svaki nesporazum, on podsjeća u Poslanici Korinćanima da nije oslobođen Zakona, već da je pod Kristovim Zakonom (1 Kor 9,21). On pod tim podrazumijeva Zakon ljubavi, Zakon kakav je Isus objavio u Besjedi na Gori. Taj Zakon podrazumijeva ljubav prema Bogu i prema bližnjima, odnosno ispunjavanje propisa moralnog Zakona – Dekaloga (Deset Božjih zapovijedi). Kršćanin je dakle pod milošću,

ali ne odbacuje ni Zakon. Osloniti se na milost koja opravdava, i vjeru smatrati čisto unutarnjom stvari, bez vanjskog iskazivanja poslušnosti u vidu dobrih djela, značilo bi ići pogrešnim putem. Istina je da kršćanin dobrim djelima ne može zaslužiti spasenje, ali to ne znači da su dobra djela nepotrebna. Ona su svjedočanstvo o njegovoj zahvalnosti Bogu i plod njegovog zajedništva s Kristom. Vjera je, prema tome, uvijek djelotvorna vjera, iskazana kao poslušnost iz ljubavi.

Radosno pokoravanje, plod ljubavi

Što je ljubav? Isus je opisuje kao bit Zakona, a Pavao kao njegovo ispunjenje (Mt 22,34-40; Rim 13,9). Tko god vjeruje da nas Božja ljubav oslobađa držanja zapovijedi, ili ih smatra zastarjelim, još nije shvatio osnovna načela Evanđelja. U izvornom tekstu Svetog pisma smisao te riječi ide usporedno s riječju *vjera*, koja izražava ne samo pouzdanje već i vjernost. Vjernik je dakle veoma ovisan o Bogu i Njegovoj volji. Čisto intelektualna vjera, naprotiv, pogubna je i vodi u smrt (Jak 2,19). Zbog toga nam Sveto pismo kaže da je "tako i s vjerom: ako nema djela, mrtva je u samoj sebi" (Jak 2,17).

Katolički teolog Algermissen s pravom je pisao: "Bilo bi vrlo nerazumno suprotstaviti Božji Zakon i Božju ljubav te tvrditi da vjerniku ispunjenom ljubavlju Božjom nisu više potrebne zapovijedi." I Karl Barth, jedan od najistaknutijih protestantskih teologa, daje za pravo prethodno spomenutom teologu u ovom svom objašnjenju: "Propovijedanje vjere (za Pavla) ne znači ukidanje, već uzdizanje Zakona."

Odnos između Zakona i Evanđelja mogao bi se ovako izraziti: "Stoga: Zakon je bez sumnje svet, a zapovijed i sveta, i pravedna, i dobra." (Rimljanima 7,12). Međutim, budući da su svi ljudi prijestupnici Zakona, ono ih osuđuje na smrt (Rim 7,10) Da bi ih sačuvao od konačnog uništenja, Bog je otvorio pred njima put milosti, kojim se ide preko vjere u Krista, isključujući svaku pomisao na nagradu (Rim 3,23). Na tom putu Zakon ima ulogu vodiča, savjetnika koji nas usmjerava k Iskupitelju (Gal 3,24). I svatko tko je stigao do Isusa Krista, koji je "ispunjenje Zakona", neće više nikada pokušati opravdati se vlastitim djelima, jer je uvjeren u svoje spasenje vjerom. Drugim riječima, Zakon je potpuno isključen kao sredstvo opravdanja. Ali on ipak ostaje mjerilo pravde, jer vjerovati u Krista znači biti poslušan kroz Krista. Zakon se utiskuje u čovjekovo srce (Heb 8,10) i djeluje savršeno kao plod milosti (Ef 2,8-10). Tako Evanđelje uzdiže vrijednost Zakona i čini od njega probni kamen sredstva s Bogom (Iv 14,15). Bog u svom Zakonu zahtijeva ljubav, a u Evanđelju nam je daruje.

Vječan i nepromjenjiv

Sad se postavlja pitanje na koje zapovijedi i na koja djela Novi zavjet posebno cilja kad govori o držanju Zakona. Riječ *zakon* najčešće se u Bibliji rabi za označavanje Deset zapovijedi, na koje apostol Pavao podsjeća u svojoj Poslanici Rimljanima (Rim 7,7). Ali događa se da se taj izraz upotrijebi i kad je riječ o Starom zavjetu u cjelini (Iv 15,25), ili pak isključivo o pet Mojsijevih knjiga (Petoknjižju) i tada razlikujemo "zakon" i "proroke" (Dj 24,14). Riječ *zakon* može se primijeniti i na razne obredne propise kao što su prinošenje žrtava ili obrezanje, koji se tiču samo Židova (Pnz 31,24-26).

Kad se u Novom zavjetu govori o opravdanju djelima, ne pravi se razlika između moralnih propisa Deset zapovijedi i obrednog zakona, s obzirom da se ne možemo spasiti ni izvršavanjem tih *Deset riječi* ni brižljivim obavljanjem vjerskih obreda (žrtve, obrezivanje itd). Ali kad Novi zavjet govori o poslušnosti, koju vjernicima daruje Duh Sveti, onda pomenute zapovijedi mogu biti samo one koje su po svojoj naravi svete i nepromjenljive. Obredni zakoni Starog zavjeta imali su samo jedno značenje i privremenu primjenu, jer su upućivali na buduću smrt Iskupitelja, a onda su s njome izgubili i smisao i važnost.

Moralni zakon bio je utisnut u svijest čovjekovu još prilikom stvaranja, prije pojave grijeha u Edenu, kako to kaže Pavao: "Jer kad pogani koji nemaju Zakona vrše, vođeni naravlju, propise zakon, onda su oni, nemajući Zakona, sami sebi zakonom. Oni činom dokazuju da ono što propisuje zakon stoji upisano u njihovim srcima, o čemu zajedno s tim daje svjedočanstvo njihova savjest..." (Rim 2,14.15)

I sam Stari zavjet razlikuje obredne propise od Deset zapovijedi. Ploče na kojima su one bile urezane nalazile su se u kovčegu zavjeta: "Svjedočanstvo koje ću ti predati, u Kovčeg položi." (Izl 25,16) Ostali zakoni, sabrani u jednoj knjizi, čuvani su pored kovčega (Pnz 31,24-26). U Ivanovom Otkrivenju, napisanom pri kraju apostolskog doba, što će reći, u već poodmaklo vrijeme Novog zavjeta – prorok u viziji promatra kovčeg saveza Crkve Božje na Nebu (Otk 11,19). U tom su kovčegu, kao i u vrijeme starog Izraela, ploče s Deset zapovijedi (Otk 15,5).

U vrijeme Starog zavjeta, vjernici su poštivali dvije vrste zakona – Deset zapovijedi i obredne zakone. U novozavjetno doba, obredni propisi, koji su upućivali na Kristovu žrtvu, izgubili su razlog svog postojanja. Dekalog je međutim sačuvao svu svoju vrijednost. Pavao jasno razlučuje te dvije vrste zakona u Poslanici Korinćanima kada piše: "Obrezanje ne vrijedi ništa, a ni neobrezanje ne vrijedi ništa, već vršenje Božjih zapovijedi." (1 Kor 7,19) U Jakovljevoj poslanici nalazimo sljedeću rečenicu punu značaja: "Doista, ako vršite kraljevski zakon u skladu s Pismom: 'Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe!' – dobro postupate. Ali ako pokazujete pristranost prema osobama,

činite grijeh, i Zakon vas osuđuje kao prijestupnike" (Jak 2,8.9). Bez Deset Božjih zapovijedi, ne bismo uopće mogli vidjeti svoje grijeh. Nužno je, prema tome, da se pokoravamo tim božanskim odredbama, tom odsjaju Božjeg karaktera (Jak 4,11.12), i to ne samo djelomično nego u cjelini. Naime, prestupanje ili ukidanje samo jedne ravno je kršenju svih zapovijedi (Jak 2,10.11).

U svim vremenima, poznati kršćanski mislioci shvaćali su značaj razlikovanja ooralnog od obrednih zakona. Neki od njih išli su u razvrstavanju čak i dalje, pa su dvjema prethodnim kategorijama dodavali "građanske" ili "sudske" zakone. Tu bi se mogli ubrojiti reformatori Jean Calvin, P. Melanchton i H. Bullinger, kao i evanđelist, propovjednik duhovnog preporoda John Wesley.

U *Drugom helvetskom vjerovanju*, koje je napisao Bullinger (1566), može se pročitati: "Mi učimo da je volja Božja izražena u zakonu... Stoga priznajemo da je zakon dobar i svet i da ga je ispisao prst Božji... Da bi bilo jasnije razlučujemo između:

- a) moralnog zakona, koji je Mojsije ispisao na kamenim pločama,
- b) obrednog zakona, koji uređuje vjerske obrede i bogoslužja,
- c) državnog zakona, koji se primjenjuje na političke i društvene ustanove" (čl. XII, "O zakonu").

Tako piše i u naše vrijeme rimokatolički teolog Hermann Schmidt: "Mi dalje dijelimo Mojsijev zakon na Moralni zakon koji važi za sve ljude, obredni zakon što se odnosio na obavljanje izraelskog bogoslužja s njegovim krvnim žrtvama i na 'sudski' zakon – nacionalni, koji je Bog dao izabranom narodu da bi mogao dijeliti pravdu. Ovaj posljednji zakon, baš kao i obredne uredbe, prestao je važiti kada je stari savez ustupio mjesto novome" (*Most između vjeroispovijedi*, Paderborn 1951., str. 139).

Držimo uvijek na umu da u Svetom pismu pojam "zakon" može imati više značenja. Bitno je znati prepoznati koji su zakoni samo privremenog karaktera, a koji će vječno ostati punovažni i neizmijenjeni. Proroku Danielu otkriveno je da će nakon pada Rimskog Carstva jedna izuzetna sila (opisana kao "mali rog") dobiti prevlast (Dn 7,19.21.23.24). A da bi prorok mogao utvrditi narav tog malog roga, Bog mu je priopćio čitav niz njegovih osobitosti. Jedna od njih bila je da će "pomišljati da promijeni blagdane i Zakon" (Dn 7,25).

"PRESTUPIŠE ZAKON TVOJ"

Zakon jedinstven u svojoj vrsti...

Znatno prije no što je Biblija bila napisana postojali su kod Sumeranca i Babilonaca mnogi zakoni koji su uređivali društveni život. Ali ono što je bilo i ostaje jedinstveno, to je sažetak svojevrstnih životnih pravila – cjelovitih, a jezgrovitih – sadržanih u Dekalogu Starog zavjeta.

Kad je istraživač Stanley u samom srcu Afrike prvu put pročitao tekst Božjeg zakona jednom domorodačkom poglavici – nekom "divljaku", kako se tada govorilo – ovaj je uzviknuo: "Ostani s nama i pouči moj narod tom velikom Zakonu. Kad ga svi moji podanici budu upoznali i kad mu se budu pokorili, postat ću najmoćnijim vladarom na svijetu!" Kad bi se danas na Zemlji našlo više istomišljenika tog Afrikanca, bilo bi i više poštenog odnosa prema životu, više miroljubivih nastojanja i više uzajamnog razumijevanja. Deset zapovijedi kazuju nam odakle početi: pojedinačnim zauzimanjem, pažnjom prema bližnjima, pružanjem pomoći drugima; napokon, i nadasve, razvijanjem osjećaja odgovornosti svakog ljudskog bića pred Bogom.

Deset zapovijedi ili "Deset riječi", ispisanih na Sinaju na dvjema kamenim pločama, prenijete su nam uz veliku brigu da se ništa ne izmijeni. Po svom sadržaju, sastoje se iz dva dijela. Prvi dio (od prve do četvrte zapovijedi) utvrđuje odnose čovjeka s Bogom, a drugi (od pete do desete) međusobne odnose ljudskih stvorenja. Oba ta dijela prožeta su Božjom ličnošću i ljubavlju.

U većini crkvenih katehizisa – u Lutherovom ili u rimokatoličkom, na primjer – otkrivamo da je Zakon neopravdano skraćivan i mijenjan. Čak i tamo gdje je biblijski tekst zadržan, kao u Reformiranom hajdelberškom katehizisu, njegovo se tumačenje razlikuje od izvornog značenja u Svetom pismu. Da bismo olakšali usporedbu između prvotnog oblika i onih promijenjenih, dajemo, usporedno, tekst Biblije (B) i tekst katoličkog katehizisa (K):

B1 – Ja sam Jahve, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva. Nemoj imati drugih bogova uz mene.

K1 – Ja sam Gospodin Bog tvoj; nemaj drugih bogova uz mene.

B2 – Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi. Jer ja, Jahve, Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjavam grijeh otaca – onih koji me mrze – na djeci do trećeg i četvrtog koljena, a iskazujem milosrđe tisućama koji me ljube i vrše moje zapovijedi.

K2 – Ne izusti imena Gospodina Boga svoga uzalud

B3 – Ne uzimaj uzalud imena Jahve, Boga svoga, jer Jahve ne oprašta onome koji uzalud izgovara ime njegovo.

K3 – Spomeni se da svetkuješ dan Gospodnji.

B4 – Sjeti se da svetkuješ dan subotni. Šest dana radi i obavljaš svoj posao. A sedmoga je dana subota, počinak posvećen Jahvi, Bogu tvojemu. Tada nikakva posla nemoj raditi: ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni živina tvoja, niti došljak koji se nađe unutar tvojih vrata. Ta i Jahve je šest dana stvarao nebo, zemlju i more i sve što je u njima, a sedmoga je dana počinio. Stoga je Jahve blagoslovio i posvetio dan subotni.

K4 – Poštuj oca i majku da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji.

B5 – Poštuj oca svoga i majku svoju, da imadneš dug život na zemlji koju ti da Jahve, Bog tvoj.

K5 – Ne ubij.

B6 – Ne ubij.

K6 – Ne sagriješi bludno.

B7 – Ne učini preljuba!

K7 – Ne ukradi.

B8 – Ne ukradi.

K8 – Ne reci lažna svjedočanstva na bližnjega svoga.

B9 – Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga.

K9 – Ne poželi tuđega ženidbenog druga.

B10 – Ne poželi kuće bližnjega svoga. Ne poželi žene bližnjega svoga; ni sluge njegova, ni sluškinje njegove, ni vola njegova, ni magarca njegova, niti išta što je bližnjega tvoga.

K10 – Ne poželi nikakve stvari bližnjega svoga.

... i njegove promjene!

Razlike između ovih dvaju tekstova Zakona zamjećuju se na prvi pogled. Premda zapovijedi iz drugog dijela, koje se tiču ljudskih odnosa, i ne pokazuju neku veću različitost, prvi dio u katehizisu doživio je temeljitu reviziju. Druga zapovijed, o obožavanju idola, posve je nestala, dok je četvrta skraćena i izmijenjena. Zbog izostavljanja druge, u katoličkom katehizisu je ostalo samo devet zapovijedi. Ipak, podjelom posljednje na dvije zapovijedi, ponovno se dobilo deset.

Mnogi čitatelji Biblije već su se pitali kakav je mogao biti razlog te promjene. Ona je kod njih izazivala mučan osjećaj, jer je riječi Zakona izgovorio i napisao sam Bog.

S povijesnog stajališta, može se u cijelosti pratiti nastajanje te revizije. Podjela biblijskog teksta, kako je prethodno prikazana, najstarija je židovska podjela. Nalazimo je već kod Josipa Flavija i Filona Aleksandrijskog. Prvi kršćani također su Deset

zapovijedi označavali brojevima (Teofil iz Antiohije). Takav način obilježavanja održao se do danas u Istočnoj kršćanskoj crkvi i u reformiranom protestantizmu (Hajdelberški katehizis III., str. 90-94). Nasuprot tome, rimokatolička podjela uglavnom potječe iz vremena Augustina, crkvenog oca iz 5. stoljeća naše ere. Luther je sačuvao katoličko numeriranje i izmjene izvršene u samom tekstu.

Nužno je ponovno otkriti zapovijedi Božje – moralni Zakon – u onom obliku koji je dao sam Bog. Težište se nalazi u prvom dijelu zapovijedi, koje uređuju odnose između čovjeka i Boga.

Obratimo, prvenstveno, pozornost na drugu zapovijed i podsjetimo se kako ona doslovno glasi u biblijskom izvorniku:

"Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi. Jer ja, Jahve, Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjavam grijeh otaca – onih koji me mrze – na djeci do trećeg i četvrtog koljena, a iskazujem milosrđe tisućama koji me ljube i vrše moje zapovijedi." (Izl 20,4-6)

"Nema u židovkim spisima", tvrdi Kant, "nijednog uzvišenijeg ulomka od zapovijedi: 'Ne pravi sebi lika'. Jer, Bog je nešto sasvim drugo, On se ne da predočiti." Isus Krist je rekao: "Bog je Duh, i koji mu se klanjaju, moraju mu se klanjati u duhu i istini." (Iv 4,24) Ljudsko biće prodire ovdje u samu srž istinske religije: Bog beskrajno nadilazi čovjeka. Bog je druga veličina (1 Tim 6,16), a ne projekcija čovjeka. Kao sveti, nevidljivi Bog, otkriven u svojoj Riječi, On je iznad svake ljudske misli i svake ljudske djelatnosti. (Iz 55,8)

U religijama koje su plod ljudskog umovanja o Bogu se, naprotiv, može razmišljati samo kao o stvorenju s ljudskim osobinama. Kod Grka bili su to Zeus, preljubnik, zavidljiva Artemida, Hermes, zaštitnik lopova. Kod Babilonaca Sunce, Mjesec, planeti. Kod Egipćana bik, krokodil, mačka, majmun! Sve te zablude obuhvaćene su ovom osudom Svetoga pisma: "Umišljajući da su mudri, postali su ljudi te su zamijenili slavu besmrtnoga Boga kipovima, to jest slikama smrtnog čovjeka, ptica, četveronožaca i gmazova." (Rim 1,22.23; Iz 44,9-20; Jr 10,1-16)

Tjelesni čovjek hoće Boga kojim može upravljati. On hoće vidjeti tog Boga i osjetiti se sigurnim. Bog, međutim, zahtijeva povjerenje, i to bezuvjetno. Tko god je rođen od Duha – a samo je takav čovjek kršćanin – nema potrebe za materijalnim pomagalima da bi podržao svoju vjeru. Druga zapovijed ne zabranjuje neizbježno i religioznu umjetnost, odnosno umjetnost uopće. Kod samih Židova nalazimo likove anđela u svetinji nad svetinjama, a veliki umivaonik za obredno pranje namijenjen Levitima, u dvorištu Salomonovog hrama, počivao je na dvanaest volova izlivenih u

mjedi. Ta zapovijed, čini se, prije ustaje protiv obožavanja slika i kipova. I posebno, neka nitko ne tvrdi da ova zapovijed danas više nije potrebna budući da ne živimo u poganskom nego u kršćanskom okružju. Je li kršćanstvo doista zaštićeno od takvih zastranjenja?

Kad su kršćani počeli izrađivati slike i kipove a zatim i obožavati ih, odmah su došli u sukob s drugom zapovijedi kojom Bog izričito zabranjuje takve postupke. Iznenaduje li onda što je crkva kasnije izbrisala tu zapovijed? Prvi kršćani nisu obožavali nikakve svete slike, one nisu bile sastavnim dijelom njihova bogoslužja.

Možda će netko primijetiti da nije riječ o poštovanju samih slika i kipova, već osoba koje su njima predočene. No, ne zaboravimo da ljudska stvorenja, pa ni anđeli, ne mogu biti predmet obožavanja koje pripada samo Bogu. (Dj 10,25; Otk 19,10) Dalje, imajmo na umu da su i sami pogani antičkog doba tvrdili da ne obožavaju kipove, već bogove oličene u tim kipovima, premda su ustvari činili suprotno!

Dokle god bude slika "krunjenja" s religioznim motivima, procesija u čast čudotvornih kipova i slika, to će biti dokaz da druga zapovijed nije shvaćena i da je vjerska praksa veoma daleko od uzora što su ga dali Isus i apostoli. Svrha te zapovijedi zapravo je da pozove ljude na samo jedan način obožavanja Boga – obožavanja u duhu.

Kao što smo već istaknuli, četvrta je zapovijed također bila oštećena. Njezin sadržaj, onako kako ga je Bog prenio Mojsiju, glasi: "Sjeti se da svetkuješ dan subotni. Šest dana radi i obavljaj sav svoj posao. A sedmoga je dana subota, počinak posvećen Jahvi, Bogu tvojemu. Tada nikakva posla nemoj raditi: ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni živina tvoja, niti došljak koji se nađe unutar tvojih vrata. Ta i Jahve je šest dana stvarao nebo, zemlju i more i sve što je u njima, a sedmoga je dana počinio. Stoga je Jahve blagoslovio i posvetio dan subotni." (Izl 20,8-11)

Kako se dogodilo da se ta zapovijed promijeni i skrati? Biblijski tekst nas prenosi u vrijeme stvaranja svijeta i kaže nam da se Bog odmarao sedmog dana od svih djela koja je učinio. On je tako utvrdio tjedan, životni ritam ljudskog bića: šest dana rada, a zatim dan odmora. Po ugledu na Boga, čovjek treba raditi i odmarati. Po ugledu na Boga, čovjek treba raditi i odmarati se. Stvoritelj nije slučajno izabrao tjedni ritam; on odgovara osnovnim čovjekom potrebama. Svi dosadašnji pokušaji da se ti božanski propisi izmijene posve su propali. Pritom se posebno podsjećamo na iskustvo "desetodnevnog tjedna" u doba francuske revolucije.

Zašto su, usprkos svemu, mijenjali tu zapovijed? Ako dan odmora većine današnjih kršćana, nedjelju, uspoređujemo s danom odmora Židova ili muslimana,

primjećujemo da svaka od te tri velike svjetske religije, premda zna za tjedni ritam, prihvaća neki drugi dan odmora. Ako za osnovu usporedbe uzmemo suvremenu podjelu na dane, kakvu nalazimo u mnogim službenim kalendarima i rasporedima – polazeći, na primjer, od 1. siječnja 1996. godine – ustvrdit ćemo da muslimani kao dan odmora imaju peti dan u tjednu (petak), židovi šesti (subotu), a kršćani sedmi (nedjelju). Međutim, taj suvremeni način brojanja ne odgovara prvobitnim činjenicama. Hrvatski i njemački jezik jasno pokazuju da srijeda (Mittwoch) označuje "dan u sredini tjedna", što on više nije, budući da zauzima treće mjesto – a ne četvrto – u slijedu od sedam dana. Osim toga, povijesni podaci potvrđuju da je u židovskom i kršćanskom brojanju subota uvijek bila sedmi dan u tjednu a nedjelja prvi. Stoga smo se pri pisanju ove brošure uvijek pozivali na židovsko-kršćansku podjelu tjedna na dane.

Evo kako su nastali različiti dani odmora u tri spomenute velike religije. Biblijska subota (ili šabat) potječe iz vremena stvaranja, prema izvještaju Svetog pisma (Post 2,2). Židovi su svetkovali taj dan od početka i nastavili ga vjerno svetkovati sve do naših dana. Subota, međutim, nije etnička oznaka, nego vjerska ili, drugim riječima, znak istinskog Izraela, onih koji poznaju i obožavaju Tvorca. Zbog toga se u Knjizi Izlaska jasno kaže: "Neka je ona znak, zauvijek, između mene i Izraelaca. Ta Jahve je za šest dana saznao nebo i zemlju, a sedmog je dana prestao raditi i odahnuo." (Izl 31,17)

Sve dok su se prvi kršćani osjećali "Židovima po duhu" (Gal 3,28.29; 4,28; 6,15), oni su se pridržavali prvotnog dana odmora, odnosno subote. (Mt 24,20; Dj 18,4) Ali nas crkvena povijest izvješćuje da su počevši od 2. i 3. stoljeća, pojedini kršćani izražavali želju da se postavi jasno uočljiva granica između njih i judaizma. To se dogodilo ili zbog spiritualizacije subote ili zbog lošeg tumačenja Zakona, što je učinilo da se svetkovanje tog dana ne smatra prednošću, već kaznom. Polazeći od toga, neznabošci koji su prelazili u kršćanstvo odmarali su se ne više subotom, nego prvog dana u tjednu (nedjeljom), koji će, uostalom, postati dan odmora tek u četvrtom stoljeću. Međutim, pod utjecajem poganske države koja se nadala da će svoju poljuljanu vlast učvrstiti ujedinjavanjem svih poštavatelja nedjelje – uključujući tu i neznabošce koji su se toga dana klanjali Suncu – prvi dan u tjednu postao je zvaničnim danom odmora. Tako se, na poticaj cara Konstantina, tada još poganina, pojavio prvi zakon o nedjelji. Proglašen je 7. ožujka 321. godine naše ere i nalagao je poštovanje "časnog dana Sunca". Bila je to politička mjera. Jedan od prvih vjerskih dekreta o tome potječe sa sabora u Laodiceji, oko 360. godine. On je dopušteno subotna bogoslužja, ali zabranjivao da se taj dan uzima kao dan odmora, te zahtijevao, pod prijetnjom izricanja prokletstva nad prekršiteljima, držanje nedjelje kao dana zvaničnog tjednog

odmora. Euzebij iz Cezareje dao je u 4. stoljeću teološko opravdanje te izmjene. U svom tumačenju 92. Psalma, on piše: "Sve što se radilo subotom, prebacili smo na nedjelju."

Samo ćemo se kratko ovdje podsjetiti kako je došlo do toga da se u muslimanskom svijetu petak poštuje kao sveti dan tjedna. Muhamed je vrlo dobro poznao kako judaizam i subotu tako i kršćanstvo i nedjelju. Odlučivši se za petak, islam se udaljio od dviju starijih religija, jasno iskazujući volju za odvajanjem od njih. Ipak, u Kuranu nailazimo na raznolike veze sa Starim i Novim zavjetom. No vratimo se zbivanjima u vezi s kršćanskim danom odmora. Kako se danas opravdava promjena četvrte zapovijedi?

S katoličke strane, bez uvijanja, stiže izjava da je promjena te zapovijedi izvršena po nalogu Crkve. Evo što se može pročitati u *Narodnom katehizisu Franca Spiragoa* (II, str. 31): "Crkva je židovski Dekalog izmijenila u kršćanskom smislu... Katolička crkva je drugu zapovijed pripojila prvoj a, zauzvrat, deset zapovijed podijelila na dva dijela... Osim toga, Crkva je odredbu o svetkovanju subote preinačila u zapovijed o praznovanju nedjelje."

Katolički katehizis Bazelske biskupije sadrži sljedeće iskaze: "U Svetom pismu treća zapovijed glasi ovako: 'Sjeti se da svetkuješ dan subotni.' U starom zavjetu Bog je svom narodu zapovijedio da šest dana radi, a sedmog da se odmara i da ga praznuje. Taj dan odmora zvao se 'šabat'... Naši poganski preci nazivali su prvi dan tjedna 'danom Sunca', zato što su se toga dana klanjali tom nebeskom tijelu. U kršćanskoj Crkvi nedjelja je nazvana 'dan Gospodnji'." (Raeber & Cie, 1942., str.7)

U katoličkom vjerskom priručniku izdavačke kuće Benziger u Einsiedelnu (Švicarska), Kolnu (Njemačka) i Strassbourgu (Francuska), namijenjenom učenicima viših razreda svjetovnih škola, čitamo (str. 58): "Naziv 'dan Sunca'¹ potječe iz poganstva, u kome je prvi dan tjedna posvećivan bogu Sunca. U kršćanskoj Crkvi, nazvan je 'dan Gospodnji'.² Tako je nedjelja zamijenila subotu iz Starog zavjeta."

Iako su na protestantskoj strani stavovi zamagljeniji, nastojalo se da se, uprkos svemu, u Svetom pismu pronađe opravdanje za promjene izvršene u božanskom Zakonu. Nije, dakako, moguće pozivati se na autoritet Katoličke crkve da bi se legalizirao takav jedan postupak a ipak kao protestant ostati vjeran načelu "sola Scriptura" (samo Pismo).

---

¹"Sunday" na engleskom, "Sonntag" na njemačkom.

²"Dimanche" na francuskom, "domenica" na italijanskom, "domingo" na španjolskom, "dies Domini" na latinskom.

Međutim, nijedan pokušaj da se svetkovanje nedjelje potkrijepi Biblijom ne može opstati pred temeljitijim ispitivanjem tekstova. Nema u Novom zavjetu ni nagovještaja zakona o nedjelji niti pak prebacivanja dana odmora sa subote na nedjelju. Ako Dekalog kao Zakon Božji ima vječnu vrijednost, onda to važi i za u njemu propisan dan odmora.

Ostaje nam samo da se zapitamo nisu li se ljudi, mijenjajući božanske zapovijedi, nerazborito lišili jednog dragocjenog Božjeg dara. Za vrijeme svoje zemaljske službe, Krist je jednom prilikom izjavio da je subota načinjena čovjeka radi. (Mt 2,27) Tog svetog dana treba slaviti i obožavati Stvoritelja. U naše doba, kad je svima sve očitije da svekolikom božanskom djelu stvaranja prijeti uništenje, povratak Bogu i propisanom danu odmora nužnije je nego ikad. Apostolu Ivanu, piscu Otkrivenja, upućena je poruka koja se tiče posljednjeg vremena, a to je u isti mah najpotrebnija vijest za danas: "Poklonite se Stvoritelju neba i zemlje, mora i izvora voda!"

Objavljujući svoj moralni Zakon, Bog je ljudima dao veličanstveno životno pravilo. Zbog sve većeg bezakonja u našim danima, umnožavaju se pozivi da se Deset zapovijedi ozbiljnije shvate. Ali čemu ti pozivi ako oni upućuju na poštovanje pravila koja ljudi mijenjaju po vlastitoj volji? Objavimo ovo što glasnije: Nikada nije bilo potrebe za promjenom Deset zapovijedi. (Mt 5,18; 7,21-23) Nije li stoga utoliko hitnije vratiti se Zakonu u njegovom izvornom obliku? Kako bi bilo predivno da se milijuni kršćana ponovno okrenu Božjim zapovijedima! Svakog tjedna tisuće osoba širom svijeta izražavaju spremnost da ponovno prihvate božansku volju, da kažu *da* zapovijedima što ih je Bog dao ljudima.

KRISTOV DRUGI DOLAZAK

On ponovno dolazi!

Spasenje kršćanina nije samo stvar sadašnjeg trenutka već se prije svega tiče budućnosti. Ustvari, Kristovom smrću na križu i našim opravdanjem i posvećenjem kroz vjeru još nije ispunjen plan spasenja. Izvjesno je da grijeh gubi svoju moć nad vjernikom koji mu silom Božjom uspijeva odoliti; ipak, zlo ne prestaje harati u raznim vidovima: nevjerstvo, zločini, ratovi, razaranja itd. No Bog će svemu tome učiniti kraj sveopćom obnovom i preobražajem ovog svijeta.

Vidjelo je na Golgoti nadjačalo tamu. Od toga trena neprijatelj je prisiljen na odstupanje, sve do dana kad će njegova vlast biti napokon slomljena a on prisiljen ustupiti mjesto vječnoj vladavini mira. Tisućama godina svi ljudski pokušaji u korist mira bili su potirani novim nasiljima i novim ratovima. Rješenje se može naći samo s onu

stranu povijesti, kad Onaj koji je Gospodar prostora i vremena bude izjavio: "Svršeno je!" (Otk 16,17). Ruski je filozof N. Berđajev s razlogom rekao: "Povijest ima smisla samo ako se završi." U svjetlu Biblije, kraj svijeta bit će početak vidljive vladavine Božje, kad bude uslišena Gospodnja molitva: "Dođi kraljevstvo tvoje!" (Mt 6,10)

Svuda se danas govori o kraju svijeta. Stigli smo dotle da ljudski rod raspoláže sredstvima za samouništenje. Ali cilj koji nam je Krist postavio sasvim je drugačiji. Naša nadanja nisu usmjerena na kaos, već za red. Prema riječima apostola Petra: "Ali mi očekujemo, prema njegovu obećanju, nova nebesa i novu zemlju, gdje prebiva pravednost" (2 Pt 3,13). Ta kršćanska vijest danas je stvarnija nego ikada ranije. Ljudi danas grozničavije nego bilo kad tragaju za čudotvornim lijekom protiv zla koje ih je snašlo. A taj lijek upravo se nalazi u evanđeoskoj poruci. Međutim, ako netko hoće iz biblijske poruke odstraniti nadu u Kristov povratak, i buduću vladavinu Božju zamijeniti ljudskim carstvom na ovom svijetu, takav razara srž Evanđelja.

Iščekivanje drugog Kristovog dolaska temelji se na izričitim riječima što ih je Gospod uputio svojim učenicima, neposredno pred svoju smrt: "Neka se ne uznemiruje vaše srce! Vjerujte u Boga i u me vjerujte! U kući Oca moga ima mnogo stanova. Kad ne bi bilo tako, zar bih vam rekao: 'Idem da vam pripravim mjesto!' Kad odem te vam pripravim mjesto, vratit ću se da vas uzmem k sebi i da vi budete gdje sam ja." (Iv 14,1-3) Isus se dotiče svog povratka i u onom velikom govoru o kraju svijeta (Mt 24.) kao i u više svojih prispodoba. Ističući tako svoj drugi dolazak, sud i buduće Božje kraljevstvo, On se nadahnjivao proroštvima Starog zavjeta, gdje se stalno nagovješćuje pobjedonosni dolazak Mesije. Otuda u Novom zavjetu ima više od 300 redaka u kojima se govori o tom obećanju. Istini za volju, iskupljenje i dolazak našeg Spasitelja u slavi glavne su teme kršćanske vjere. Prvi kršćani su u cijelosti bili svjesni toga i pozdravljali se međusobno riječima "Maran ata" (na aramejskom – "Gospod dolazi").

Ta nada čvrsto je utemeljena i u Kristovom objavljivanju Radosne vijesti. Isus je praktično osnovao Božje kraljevstvo prilikom svog prvog dolaska (Mt 12,28; Lk 17,20), dok se potpuno ostvarenje tog kraljevstva veže za Njegov drugi dolazak (Mt 25,31-34). Evo kako je On opisao svoj povratak u slavi i veličanstvu: "Tada će se ukazati na nebesima znak – Sin čovječji; tada će proplakati sva plemena na zemlji i vidjet će Sina čovječjega gdje dolazi na oblacima nebeskim s velikom moći i slavom." (Mt 24,30) Isus će ponovno doći isto tako vidljivo i stvarno kao što se i uznio na nebo, i to kao Sin čovječji (Otk 1,7; 14,14; Dj 1,9-11).

Apostol Petar unaprijed nas upozorava na pojavu sumnjalica i rugača (2 Pt 3,3). Ono što je najavljeno za posljednje vrijeme ne može izazvati preveliki optimizam. U

svom proročkom govoru, vrijeme koje prethodi Njegovom drugom dolasku Isus nije predstavio kao zlatno doba čovječanstva. On, naprotiv, tvrdi da će to biti vrijeme općih nemira. Svuda će vladati tuga i zebnja (Lk 21,25), a na raznim mjestima pojavljivat će se lažni kristi i lažni proroci. "Ako vam tko tada rekne: 'Slušaj! Mesija je ovdje' ili 'ondje' – ne vjerujte, jer će se pojaviti lažne mesije i lažni proroci te će činiti tolike čudesne znakove da bi zaveli, kad bi bilo moguće, i same izabranike. Eto, kazah vam unaprijed!" (Mt 24,23-25) S druge strane, Isus nas također opominje da se čuvamo onih koji nastoje utvrditi točan datum Njegovog dolaska (Mk 13,32; Dj 1,7).

Prema tome, Isus nije samo upozorio na pogrešne predodžbe u pogledu na svoj povratak nego je i žigosao mlakost i opuštenost samodopadljivog i razmetljivog kršćanstva, potpuno lišenog žara proroka s Patmosa, koji je uzvikivao: "Dođi Gospodine Isuse!" (Otk 22,20). Slika tog kršćanskog mnoštva ocrтана je u prispodobi o zlom sluzi koji kaže: "Moj gospodar neće doći zadugo." (Mt 24,48) Namjesto da iz dana u dan bdije, namjesto da pravedno dijeli kruh božanske riječi po uzoru na vjernog slugu, zli sluga odriče se Boga svojim nehajnim ponašanjem i ružno postupa prema svima koji ga ometaju. Za tog nevjernog slugu svanut će napokon sudbonosni dan gospodareva povratka: to će biti "u dan kad ga ne očekuje ... pa će ga strogo kazniti i odrediti mu sudbinu među licemjerima..." (Mt 24,50.51)

Za istinskog Isusovog učenika neće biti nikakvih problema. Zajedno s Pavlom on će moći reći: "A naša je domovina na nebesima, odakle i Spasitelja postojano očekujemo, Gospodina Isusa Krista, koji će, prema djelotvornosti kojom može sve podložiti sebi, preobraziti naše bijedno tijelo i učiniti ga jednakim svome slavnom tijelu." (Fil 3,20,21)

Nema sumnje da Gospod želi vidjeti kako se Njegova Crkva stalno nada Njegovu povratku, jer ne prestaje upozoravati je: "Dolazim uskoro!" (Otk 3,10). A Crkva, stalno budna, odgovara: "Da, dođi Gospodine Isuse!" (Otk 22,20). Ona svakako zna – to proistječe iz nekih biblijskih ulomaka – da izvjesni događaji trebaju uslijediti prije tog blagoslovljenog trenutka: ali nitko ne zna ni kad će to biti ni koliko će trajati. Narod Božji mora biti stalno budan i do kraja strpljiv (Jak 5,7); istinska Kristova Crkva živi u stanju stalnog iščekivanja. Dakako, ono što Bog namjerava ostvariti, sigurno će se ispuniti. To se može dogoditi svakog trenutka, ali u skladu s Njegovom voljom, a ne prema ljudskim računicama. Otuda nužnost da ostanemo na oprezu.

Isus je najavio da će se prije Njegova dolaska Evanđelje propovijedati po čitavom svijetu. "Vremena pogana" tada će se "ispuniti" (Lk 21,24), a dobro i zlo sazreti za žetvu (Mt 18,24-30). "Sluge Božje" morat će iskoristiti "talante" koje im je njihov

gospodar povjerio (Lk 19,18); oni će položiti račun "po dugom vremenu", u času Isusovog povratka na Zemlju (Mt 25,19). Crkva će tek kasnije uvidjeti kako ju je njen Gospodar vodio korak po korak. Ono što je sličilo na kašnjenje Njegovog drugog dolaska nije obeshrabrilo prosvijetljene i budne vjernike, jer su svoju vjeru snažili proučavanjem već ostvarenih proročanstava. Kao što je Bog u vrijeme potopa u cijelosti ispunio obećanje što ga je dao Noi (2 Pt 3,3-9), tako će i Krist biti vjeran svojoj riječi u vezi s Drugim dolaskom.

Ustvari, s prvim Kristovim dolaskom prešli smo prag "posljednjeg vremena" (1 Iv 2,18), "posljednjih dana" (Heb 1,2) i "kraja svijeta" (1 Kor 10,11). Odsad pa nadalje hitamo k cilju povijesti. A to nije ni kaos, ni vladavina ljudi, nego vladavina Svemogućeg Boga. To Božje kraljevstvo već je prisutno svuda gdje vjernici odnose pobjedu nad nepravdom, mržnjom i rušilačkim silama. Uskoro će se božanska prevlast zamjećivati širom svijeta, kad se Isus bude vratio "u pratnji oblaka" (Otk 1,7).

Predznaci kraljevstva slave

Uz brojne tekstove koji govore o posljednjim događajima, Sveto pismo nam skreće pozornost i na predznake Kristova dolaska i završetka povijesti ovog svijeta. Ti "znaci vremena" sastavni su dio kršćanske vijesti, jer služe da učvrste Crkvu u iščekivanju Gospodara (Lk 21,28) i da uzdrmaju bezbrižan svijet (Lk 12,56).

Tu i tamo već je primijećeno ispunjenje više takvih znakova: ratovi, bune, potresi, poplave, glad, epidemije, izopačenje običaja, napuštanje vjere, ugnjetavanje i progoni. S druge se strane javlja pojačano zanimanje za proročanstva i objavljivanje Evanđelja. Sve to treba dosegnuti svjetske razmjere. Tako smo, od jednog sukoba koji je u vrijeme apostola bio sveden na Jeruzalem, u našim danima dospjeli do svjetskih ratova, vjesnika posljednjeg sučeljavanja u kozmičkim razmjerima, poznatog pod imenom Harmagedon (Otk 16,12-16).

Isto se predviđa i za potrese: pojedinačni potresi pretvorit će se na kraju u tako strašnu kataklizmu kakve "nikad ne bi otkada se ljudi pojavili na zemlji" (Otk 16,18). Propovijedanje Evanđelja imat će isti tijek: od Jeruzalema, ono će se širiti "po cijelom svijetu" (Mt 24,14). A progonošтво zbog vjere izazvat će takvu nevolju "kakve nije bilo od postanka svijeta do sada, niti će je biti" (Mt 24,21).

Što se više približujemo kraju, utoliko će ljudi postajati bezbožniji, i čak poricati Boga. Evo slike moralnog stanja stanovnika Zemlje u posljednjim danima, prema opisu apostola Pavla: "Jer će ljudi biti samoživi, lakomi, umišljeni, oholi, psovači, nepokorni roditeljima, nezahvalni, bezvjernici, bez ljubavi, nepomirljivi, klevetnici, razuzdani,

neotesani, neprijatelji dobra, izdajnici, naprasiti, bahati, ljubitelji požude mjesto ljubitelji Boga. Oni će sačuvati vanjski oblik pobožnosti iako su se odrekli njezine sile." (2 Tim 3,2-4)

Što se tiče apostola Jakova, on za to isto vrijeme najavljuje društvene nemire:

"Pazite sad, bogataši! Udarite u plač i jaukanje nad nevoljama koje će vas zadesiti! Vaše bogatstvo istrunu a vaše haljine izgrizoše moljci. Vaše zlato i srebro uhvati rđa; njihova će rđa biti svjedočanstvo protiv vas i kao ogranj progutat će vaša tjelesa. Još ste u posljednje vrijeme skupljali blago! Evo više plaća žetelaca vaših njiva koju ste im uskratili, i vika tih žetelaca došla je u uši Gospodinu nad vojskama. Živjeli ste na zemlji raskošno i razvratno. Utovili ste svoja srca na dan klanja." (Jak 5,1-5)
Apostol zatim dodaje: "Prema tome, strpite se, braćo, do dolaska Gospodnjega! Pazite! Poljodjelac iščekuje skupocjen rod od zemlje... Strpite se i vi i učvrstite svoja srca, jer je blizu dolazak Gospodnji." (Jak 5,7.8)

Vjernici se pozivaju na neumornu postojanost sve do Kristovog povratka. Oni moraju znati da ispunjenje znakova o kraju svijeta potvrđuje da se Isusov dolazak i spasenje koje on sobom nosi, uvelike primakao.

U ovom našem vremenu, sučeljeni sa strahovitim opasnostima kakve su prekomjeran porast stanovništva, atomsko oružje i problem zagađivanja čovjekova okoliša, prisiljeni smo priznati da čovječanstvo doživljuje izuzetnu krizu, krizu koju može razriješiti samo Kristov dolazak. Nagovještaji tog događaja trebaju nas potaknuti da bolje sagledamo i prihvatimo svoje odgovornosti, pokazujući solidarnost sa svojim bližnjima. Vijest o predstojećem Isusovom povratku treba odjeknuti čitavim svijetom, kako bi oni koji je čuju mogli iskoristiti priliku da se odluče za spasenje darovano u Kristu (Iz 25,9).

Znaci vremena nisu dani da uplaše ljude sučeljene s krajem svijeta. Oni im, naprotiv, trebaju pokazati da se zlo na zemlji primiče svom kraju, jer Krist dolazi da "sve čini novo..." (Otk 21,5)

Kristov dolazak je čitateljima Biblije prikazan veličanstvenom slikom: "Tada će se ukazati na nebesima znak – Sin čovječji; tada će proplakati sva plemena na zemlji i vidjet će Sina čovječjega gdje dolazi na oblacima nebeskim s velikom moći i slavom. I on će poslati anđele svoje s glasnom trubom da skupe izabranike njegove od četiri vjetra, od jednoga kraja nebesa do drugoga." (Mt 24,30.31)

Kad prepoznamo znake koji se ispunjavaju u naše vrijeme, sjetimo se tada Isusovih riječi – izuzetno su aktualne: "Tako i vi, kad vidite sve to, znajte da je blizu – na

samim vratima!" (Mt 24,33) Njegov dolazak nije više tako daleko. Jesmo li među onima koji ga vjerno očekuju?

Kad počinje vječni život?

Pobijediti smrt! Postati besmrtnim! K tome teže sve religije i brojni filozofski sustavi. Platonizam, na primjer, nudi besmrtnost duše. Tom pojmu pridružuje se ponekad i pojam reinkarnacije koja, po Karlu Barthu, predstavlja neku vrst "bijega od stvarnosti"; čovjek, naime, uvjerava sebe da je smrću pogođeno samo tijelo, a smrt "osloboditeljica" omogućuje pristup bogatijem postojanju u kraljevstvu duha na onom svijetu.

Biblijska misao, naprotiv, koja čovjeka shvaća kao cjelinu, smrt uzima vrlo ozbiljno; smrt nas stiže kao "plaća za grijeh" (Rim 6,23) i nitko je ne može izbjeći. Ona nije osloboditeljica, već "posljednji neprijatelj" koga je Krist pobijedio svojom smrću na križu (Iv 11,25) i koga će uništiti o svom ponovnom dolasku (1 Kor 15,26).

Besmrtnost nije prirodna osobina ljudskog bića ili njegove duše. Samo je Tvorac besmrtnan. Međutim, budući da se Bog otkrio u osobi svoga Sina, tko vjeruje u Krista, odmah stupa u božansku duhovnu sferu i već odsad ima udjela u vječnom životu (Iv 3,16.36). Svakako, vjernik ostaje podložnim tjelesnoj smrti, ali nije više osuđen da umre zauvijek (Iv 5,24). Besmrtnost, taj dar milosti, daje se svima koji vjeruju u Isusovo djelo spasenja; oni će biti zaodjenuti njome kad se Gospod bude vratio i kad se, na Njegovu riječ, budu otvorili grobovi (1 Kor 15,51-55). To obećanje daje Evanđelje. To je nada kršćana.

Karl Barth se sasvim opravdano pita: "Što u ovom životu znači imati kršćansku nadu?" I zatim: "Je li to nada u život poslije smrti? Je li to iskustvo, pojava koja nema veze sa smrću? Ili će pak duša na rubu groba izletjeti iz tijela poput leptira što izbija iz svoje čahure, da bi vječno živjela na nekom zaštićenom mjestu?" Sva ta nagađanja odgovaraju negadašnjim poganskim shvaćanjima. Ali nije takva nada kršćana. Ona, naprotiv, tvrdi: "Ja vjerujem u uskrsnuće tijela."

Kristov dolazak neće, prema tome, značiti samo kraj jednog palog svijeta, nepravednog i bezvjernog, nego i s onu stranu uskrsnuća početak novog i savršenog života. Ta nada tješila je patrijarhe (Heb 11,17-19.35) i proroke (Iz 16,19; Dn 12,12.13) koji su je i najavili. Budućnost iskupljenih davala je i još uvijek daje smisao i svrhu Isusovoj službi na zemlji (Lk 14,14; Iv 5,18). Za prve kršćane Kristov drugi dolazak predstavljao je Evanđelje nade, jer je upućivao njihove poglede daleko preko obzorja ovog života (Fil 3,8-11). Kad okom vjere ne bismo mogli prodrijeti kroz tamu groba, život

bi nam bio lišen budućnosti (1 Kor 15,12-19). Bez stvarnosti uskrsnuća ne bi bilo konačnog rješenja ni konačnog smisla. Božje obećanje bilo bi prijevara, svjedočanstvo apostola lažno, a naš život ovdje i sada bez nade koja nadilazi smrt.

Priznajemo, međutim, da ni Kristov povratak ni uskrsnuće mrtvih ne možemo lako shvatiti; oni nam pripadaju u obliku obećanja, bez objašnjenja o načinu njihova ostvarenja. Sve počiva na Božjoj vjernosti i to nam je dovoljan залог (Heb 11,19). Čak je i filozof Voltaire, neprijatelj kršćanstva, navodno rekao jednog dana nekoj gospođi koja se podsmjehivala onima što vjeruju da će mrtvi oživjeti: "Gospođo, uskrsnuće je najjednostavnija stvar na svijetu; ako je Bog uistinu stvorio čovjeka, zašto ga ne bi mogao po drugi put vratiti u život?"

Samo jedna usporedba uzeta iz prirode može baciti malo više svjetla na značenje uskrsnuća. Apostol Pavao nam ukazuje na zrno pšenice. Posijano u polju, ono se zahvaljujući udruženom djelovanju sunca, vode, zraka i hranjivih tvari u tlu preobražava i tako postaje sljedeće sezone čudesni zlatni klas. Poput tog zrna, prividno prepuštenog truljenju, prije no što se novi zametak ne pomoli iz njega, ljudsko se biće poslije svoje smrti ponovno vraća u prah (Post 3,19). Ali ono ne pada u vječiti zaborav – njegov identitet počiva u Bogu (Lk 20,37). I kao što je, u početku, čovjek nastao stvaralačkim činom Božjim, tako će ga na kraju vremena božanska riječ ponovno vratiti u život; ipak, ne u negdašnjem tijelu, već s "duhovnim" i besmrtnim tijelom jednog novog svijeta koji će postati njegovom vječnom domovinom. Drugim riječima, u tom preobraženom biću, duh – taj "organ" preko koga je čovjek sad otvoren za Boga – preuzet će potpunu vlast nad ljudskim životom – nad mišljenjem, osjećajima i htijenjem.

Doduše, sličnost između zrna bačenog u zemlju i nepomičnog ljudskog tijela koje se ponovno rađa u slavi vrlo je površna; no ona ipak daje stanovitu predodžbu o čudesnim procesima koji se odvijaju po volji Božjoj i u koje nam jedino vjera omogućuje prodrijeti.

Ali vratimo se mrtvima što počivaju u svojim grobovima. Krist i apostoli govore o "snu" mrtvih (Iv 11,11-14; 1 Sol 4,13; 5,10). Kad se Krist bude pojavio, "mrtvi u Kristu" uskrsnut će na novi život u nebeskoj zajednici s Njime (1 Sol 4,14-18). Bog će ostati pri svom stvaralačkom planu; posljednje stanište, vječna domovina iskupljenih, bit će "nova zemlja" (2 Pt 3,13). Prema tome, i u svijetu koji će doći živjet će se u tijelu. U svjetlosti Biblije, biti u tijelu ne predstavlja neko niže stanje; tijelo nije za osudu, niti je nedostojno. Ono je za vjernika hram Svetoga Duha (1 Kor 6,19.20) i sredstvo preko koga se Duh iskazuje. Shvatljivo je onda što namjera Gospodnja za ljudski rod obuhvaća i spasenje tijela (Rim 8,23).

I premda će se svi umrli vratiti u život, oni što su za života odbacili ponudu spasenja neće uživati u nagradi iskupljenih, jer će "izići... u uskrsnuće suda" (Iv 5,19). Iz tvrdnji u Novom zavjetu proistječe da se ta dva uskrsnuća neće dogoditi u isti mah, budući da će vremenski biti odvojena. Prilikom Gospodnjeg dolaska, samo umrli u Kristu, oni koji Mu pripadaju, uskrsnut će najprije (1 Sol 4,16). Što se tiče vjernika, živih u vrijeme Njegova povratka, oni će biti preobraženi "u trenuću oka" na zvuk Božje trube (1 Sol 4,16; 1 Kor 15,23.51.52) i uznijeti na oblake zajedno s umrlima i uskrslima u Kristu, ususret Gospodinu na nebesima (1 Sol 4,17). Tako će svi vjerni biti primljeni u zajednicu svetih bića i svetoga Boga. Oni će se pridružiti vladavini Sina Božjeg i Njegovom djelu suda na Nebu. Taj dio Kristove vladavine naziva se milenij ili tisućgodišnje kraljevstvo, kad će se suditi grješnicima i svim ostalim silama okrenutim protiv Boga i Njegovog Sina (Otk 20,4). U Otkrivenju stoji zapisano: "Ostali mrtvaci ne oživješe dok se nije navršilo tisuću godina." (Otk 20,5) Nepokajani će izaći iz grobova sa svim svojim negadašnjim tjelesnim, moralnim i duhovnim manama. I onda će u svom tijelu primiti kaznu prema djelima (Mt 16,27; Heb 10,27-29). Njihovo uništenje, nazvano "druga smrt", bit će potpuno i konačno. (Otk 20,12-15)

Riječ Božja je, kakve li sreće, u svom zaključku obznanila vječnu radost iskupljenih koji će gledati lice Oca nebeskog. (Otk 22,1-5) On im je darovao prednost da imaju udjela "u prvom uskrsnuću" (Otk 20,6) i uživaju u životu beskrajno boljem od negdašnjeg. Jer će Gospodin "sve... novo tvoriti" (Otk 21,5). Svaki iskupljeni dobit će novo ime (Otk 2,17). Nova će biti i himna koju će svi pjevati. A Bog će živjeti zajedno sa svojim narodom. (Otk 21,3)

Tada će se plan spasenja u cijelosti ostvariti i ispuniti Božja volja. Svemoćan i beskrajno mudar, Gospodin će voditi svoj narod k uvijek novim spoznaja. Ništa više neće ometati iskupljene da još dublje proniknu u ljubav, mudrost i pravdu Božju. Bogatstvo božanskog života izljevati će se na sve stvoreno, oslobođeno napokon ljage grijeha. To će biti vladavina sklada, mira i slobode. Sve duboke čežnje izabranih bit će konačno zadovoljene, a ljudski rod upoznat će potpunu i postojanu sreću.

Upravo iz te slavne vizije vjernik crpi snagu i hrabrost u trenucima kada mu se valja suočiti s nesavršenostima i zlosretnim okolnostima življenja. Kad se umnožava patnja ljudi, kad se zaoštavaju unutarnje borbe pojedinca, obrisi sretnog završetka mogu uliti radost i podariti mir.

Ne zaboravimo da je Bog proroku Danielu pokazao u snu kip sastavljen od gline, željeza, bakra, srebra i zlata. Taj veličanstveni div koji je, činilo se, bio načinjen da prkosi stoljećima, naglo se, međutim, srušio od udara kamena koji je vrlo brzo dobio

velike razmjere. Pojava tog kamena prikazuje Kristovo preuzimanje vlasti na Zemlji; to je događaj koji će označiti kraj unazađenog, izgubljenog i nesretnog svijeta, da bi poslije njega uslijedilo kraljevstvo u kojemu se neće znati za patnju. To je, ustvari, krajnji i vrhunski cilj kome teži povijest. Kamen koji će na kraju ispuniti čitavu Zemlju izvršit će korjenite promjene za kojima svi čeznemo. Tako će biti uslišena molba koju je mnoštvo ljudskih stvorenja stoljećima izgovaralo:

"Dođi kraljevstvo tvoje! Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji!" (Mt 6,10)